

1653.

1. Bourus, Huricus: De nobilissima et amplissima
appellationum materia.

2. Simult, Johannes Helvetius: De satisfactione

1654.

Marsmann, Johannes: Callatis bonorum praetoria

1658.

Leblen, Jacobus: De officio et jure obsequentium

1659.

1, 2, 3.: Sysken, Halderius: De constitutione et jure
factorum seu institorum, Factorem Buchhalterum.

3. S. exempl. 1659, 1684.

1661.

1. Sysken, Halderius: De factoribus et nominatione de actoribus,
quae dantur in praesentem et factorem ipsum.

2. Leblen, Jacobus: De neutralitate.

3. Tetro, Johann Otto: De excubione rei judicatae

[Faint, illegible handwriting in a cursive script, likely a historical document or manuscript.]

20. 7/9.
DISSERTATIO JURIDICA

DE

CONSTITUTIONE
ET JURIBUS FACTORUM
SEU INSTITORUM,

Factorum / Buchhalterum / etc.

QUAM

DIVINO ANNUENTE NUMINE

PRÆSIDE

NOBILISSIMO, AMPLISSIMO, CONSULTISSIMO
ATQUE EXCELLENTISSIMO

DN. HULDERICO Lyben

U.J. DOCTORE AC PROFESSORE DIGNISSIMO

DN. PRÆCEPTORE AC FAUCTORE SUO
ÆTERNUM VENERANDO

Publicè examinandam proponit

CONRADUS CASPARUS Schuemacher

ALFELDENSIS SAXO.

INJCTORUM AUDITORIO

Ad diem

GIESSÆ HASSORUM
ANNO M DC LXXXIV.

DISP. IN IURISPR.

CONSTITUTIONE

ET IURIS NATURALIS

PHILOSOPHIAE

DIVINO ANTIQVITATIS

PHILOSOPHIAE

DR. HENRICHUS

DOCTOR

CONR. ADRIANUS

ANNO MDCCLXXV

CAPUT I.

VICE PROOEMII.

 Uli legitimæ scientiæ studia vulgò commen-
 dant, coloribus usuri ad sæculi nostri inge-
 nium factis, novissimò ferè locò, quò solent
 fortissimam manum Rhetorum filii, depo-
 nunt Justinianeum illud ex *Nov. 4. Epilogo*
 in argumenti sui fidem suaviter deprom-
 ptum: *Leges neque in paupertate vivere ne-*
que in anxietate mori permittunt. Et Julii Firmici: *Legum*
scientiam animum & crumenam implere. Carmine quoque
 reddita instillant eadem:

Dat Galenus opes dat Justinianus honores,
vel ira

Dat Galenus opes dat sanctio Justiniana.
Ex illis paleas, ex hisce collige grana.

aut quasi cum pusionibus agerent & iis, qui equitant in arun-
 dine longa, ita accinunt:

Fertur equis Baldus fertur Avicenna quadrigis & c.

denique nec Historiarum omittunt documenta: Baldum ex
 solo juris de substitutionibus articulo ultra quindecim millia
 ducatorum lucrificasse, ceu ejus narrationis Schneiduin. ad pr.
inst. de vulgar. substitut. testem appellat Raphaelem Cuma-
 num. Equidem ut taceam nunc, quàm non desideret ars juris
 hisce cum primis temporibus, ut sophisticis veluti illecebris
 & declamatoria solertià ad nomen ei dandum persuadeamus

A

juve-

27

juvenes, cum nimis jam tum frequentem, minus tamen ritè & serio se colentium turbam fastidiat nostra Diva. Et forte non alii magis rei, quàm aurei, quod diximus, argumenti viribus frequentiam istam hodie debemus, uti eadem jam olim in querelarum materiam vertit vel ipsis Britannis toto à nobis, quibus Romanorum nata vel data jura, orbe divisis vid. *Arthurus Duck. lib. 2. de autor. juris civil. Romani c. 8. part. 2. n. 31. & seq. & part. 3. n. 32.* Certe Imperatori nostro sacratissimo insignis fit injuria nec uno nomine; quippe quæ ipsam de *constitutione sua Novella Falcidiæ* beneficium in testatorum & hæredum emolumenta simul aptante, omnibus hominibus prædicâsse, genuinus verborum sensus & integræ legis visio declarant: ea inciviliter & haud absque calumnia, vid. *l. penult. ff. ad exhib. l. 24. ff. de legibus*, isthic ad solos Jurisperitos constringuntur, illic ad universum jus ejusve disciplinam promittuntur laxanturque. Nec minori contumelia, Jurisprudentiam nostram dehonestat fordidum istud ac illiberale elogium: ut taceamus nunc quàm ab ipsa experientia falsitatis passim convincatur vid. *Maynard. lib. 3. decis. Tbotof. c. 38. D. Limn. §. I. P. c. 3. n. 24.* (ubi, *multi*, inquit *Professores in fata concedentes, famam quandoque sibi, liberis & familia famem ut plurimum relinquunt*) & *seqq.* ac in *addit. n. 24. & 26.* ubi illi paupertati remedium non à *legum scientia*, sed ab *Academiarum Patronis* quærit, qui debeant *Professoribus non solum de prandio sed etiam de cæna & ita prospicere, ut quotannis aliquid ipsis supersit, quod in arcam possint reponere, quo vel se vœcturi, vel ipsis morte pereuntibus, conjugii ac libris consultum sit.* add. *D. Walther. de statu & privileg. Doctor. cap. 8. §. 42.* Illam equidem artem ceu rem sanctissimam & precio nummario non æstimandam ita reverenter habent juris sacerdotes,

tes, ut vel exinde profanam ei labem metuant, si in iudicio honorem petierint juris civilis Professores *l. 1. §. 5. ff. de var. & extraord. cognit.* Et malè consulti præcones inter quæstiosa nomina censent ac discendi instrumenta, etiam tunc, quando eximiis omnino laudibus prudentiam hanc se mactare videri volunt. Quàm autem juventuti, ex fine tali similia media componenti, noxia sit isthæc opinio, quamque per consequentias & magis toti Reipublicæ, quàm ex adverso salubre & præclarum, si illa civilis scientiæ virgo pro reconditis dotibus virtutibusq; suis, quas meliùs forsan novere interioris admissionis familiares, curatiùs ornaretur & sanctiùs coleretur; proderè quidem hic aliqua possemus, nisi rei amplitudo institutique conditio officerent. De cætero non eò accipi velimus hæcenus disputata, ac si non ad divitias etiam quærendas, augendas, servandasque pertineat legumlatio nostra: Imo potius diversa sustinentibus alterutrum evenire fuerit necesse, ut aut *leges aut Reipubl.* nostram malè se habere coarguant. *Leges*, quæ utpote ita non occuparent omnes suas partes, saltem in secundis vel tertiis consistentes, quas inter etiam hæc, ut civitas, cui latæ, opibus locuples, copiis firma sit. *Reipublicam*, cujus scilicet tantum non depositæ indicinam ferunt, quando legum vis evanida & effectus sui potiri nescit. Uti autem *istud* non temerè quis asseruerit: Ita *illud* bonis adversatur principiis, quibus alibi docemur, finem juris nostri esse civilem Imperii Romani beatitudinem, tot numeris absolutam, quot sperare est proterum humanarum sorte. conf.

l. 8. in fin. C. de legib. l. 1. C. qui atate se excus. N. 51. N. III. Leo Imperat. in proxm. Novell.

Ad ejusmodi autem Reipub. felicitatem divitias quoque &

A 2

qua-

4
quarumcunque facultatum, sine quibus illa vel subsistere vel defendi nequit, affluentiam pertinere, jam tum diximus. Neque publicas tantum opes loquimur, sed privatas non minus, quarum utrarumque causa adeo existit conjuncta, ut absque hisce illas aut nullas aut non diuturnas esse oporteat: Unde pro collatoribus suis tantopere sollicitatur Divus Justinianus, ceu ex variis eâ gratiâ conditis legibus manifestum. Possemus omnia ista non uno juris nostri argumento sive dilucidare sive affirmare, nisi consilii ratio obstitet. Id sane in proposito, utilitati publicæ privatæque ac necessitatibus humanis, tanquam causæ morali retroque fini, leges nostras luculentam partem accepto ferri. vid.

§. 2. Inst. de Jur. N. G. & C. l. 1. §. 2. l. 7. §. 1. l. 11. ff. de just. & jur. l. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil. l. 1. in pr. ff. de exercitor. act. l. 1. de tribut. act. l. 1. §. 4. depositi. l. 1. de contrab. empt. l. 11. de prescript. verb. l. 12. de pignor. & c.

Et hæcenus verum, quod legibus provideatur quoque ne in paupertate vivant homines, ceu sigillarim ex S^Ci Vellejani auxilio constat, quo non alia ex causa subventum esse sequiori sexui, textus accommodi existant in *l. 1. §. 1. l. 16. pr. l. 21. in pr. ff. ad S^C. Vellejanum*. Item ex Competentiâ, quod vocant, privilegio, cujus effectus, ut non integrum debitum extorqueatur, sed tantum relinquatur debitoribus ne in posterum egeant *l. 19. ff. de re judic. l. 173. ff. de R. I.* Cum primis autem ad illam causam spectat diffusissimus commerciorum tractatus, in quo ita versatur jurisprudentia nostra, ut mercaturæ usum ac vigorem alterâ manu ubique foveat, juvet & frequentem expeditissimumque reddat; alterâ eandem ad justitiæ æquitatisque normam exigat & attemperet. Prius quidem ad utilita-

tes

§.

tes pertinet, quæ ex commerciis omnigenæ in rem privatam
 communemque redundant, de quibus vid. *Benvenuto Strac-
 cha de mercator. part. 2. rubr. de statu mercator. n. 16. Scaccia
 de commerciis & cambio §. 1. q. 1. n. 68. 73.* (ubi inter alia refert
 Baldi nostri dictum. *Massam mercatorum esse summum bonum
 & quintum elementum*) & n. 153. D. *Limnaus lib. 6. juris publ. c.
 5. n. 15. D. Klock. in tract. de arar. lib. 2. c. 25. n. 1. & seqq. n. 36. &
 seqq. ubi n. 40.* cautelas circa hanc rem observandas subjicit.
 Atque ista quidem in tantum vera, liceat nobis unum hoc ad-
 dere, ut terras quæ nullò aut rarò mercaturæ calent studio,
 plerumq; & publicè & privatim inopiâ laborare videas. Quod
 ipsum in causa est, ut tales provinciæ gravioribus sæpe tribu-
 tis onerentur, non sine insigni ferè tam ipsorum Imperanti-
 um quam subditorum incommodo. Et nescio an id ipsum in-
 nuere voluerit *Plato libr. 2. de republ.* Impossibile fermè ju-
 dicans, civitatem constituere eo in loco, in quo advectioni-
 bus non indigeat. Certè *Laurentius Medices Florentinorum
 Dux mercaturam caput dixit, unde & robur & nervi in rempu-
 blicam manent.* Ex *Bruto lib. 8. hist. Florent. D. Klock. dict. lib.
 2. c. 5. n. 36.* Quamvis quæ in hac vel illa v. c. Hollandorum
 civitate verissima, nec temere ad quasvis provincias fortasse
 applicueris. Non tamen desunt, qui ipsis quoque Principi-
 bus aut rebus publicis, inter media ararium augendi, merca-
 turam commendant *Bodin. lib. 6. de repub. c. 2.* ubi inter alia ita
 inquit: *Toutes fois si est il plus seant au Prince d' estre marchand,
 que Tyran & au gentil homme de traffiquer, que de voler.* quem
 sequitur *le Cynée d' estat.* allegatus à *Limnæo d. c. 5. n. 77. add.
 Busius lib. 3. de repub. c. 1.* quod tamen de casu saltem necessi-
 tatis accipiendum, eòque tali, ut aliter nec locupletare deple-
 tum ararium possit, nec tueri majestatem Princeps. *Bodin.*

d 3

d. 10-

*d. loco post Lælium Zechum lib. 2. de Princip. c. 2. D. Klock. de a-
 vario d. cap. 25. n. 33. & seqq.* Meritò proinde non vulgari fa-
 vore quæcunque ad promovenda commercia pertinent, com-
 plectitur civilis sapientia, & publicis causis haud inferiora
 reputat, arg. *l. 1. §. 20. ff. de exercitor. act.* Nec nova eam in rem
 subsidia si quæ vel mercatorum sedulitas vel ipsa negotiorum
 necessitas excogitavit, in sinum suum recipere dedignatur,
 legali cuncta moderamine fovens & sapienter adornans. Huc
 nobis haud inappositè referre videmur, quod cum cives ne-
 gotiationibus operam dantes vel ob locorum qui commer-
 ciiis sociantur distantiam, vel negotiorum molem, vel condi-
 tionis suæ eminentiam (sic nobiles cum decoro mercaturam
 facere posse, si liberalibus artibus ipsi vacantes exerceant il-
 lam per agentes suos &c. a. *bitratur Comes Annibale Romei
 discurs. giorn. 5. citante Lymæo in additionibus ad lib. 6. juris
 publ. c. 5. n. 70. subdens, ejusmodi servato decoro à Veneta nobi-
 litate mercaturam exerceri. Idem statuunt Stracha d. part. 2.
 tit. de stat. mercator. n. 17. in fin. Mynsing. cent. 6. observ. 54.
 n. 13. aliique citari à Josia Nolden de nobilitate c. 17. n. 175. qui
 tamen cum Francisco Pfeil lib. 2. consil. 202. n. 97. & aliis dis-
 sentit) aliave impedimenta, ipsi non semper rebus suis super-
 esse ac negotiationes per semet expedire valerent, cœperint
 aliorum quasi procuratorum ministerio uti, quos tamen eor-
 umque contractus eodem jure cum cæteris procuratoribus
 & horum contractibus censerent è re commerciorum non vide-
 batur: inde ad hanc partem jurisprudentia curam suam por-
 rexerit, & quid in hisce negotiatorum vicariis servandum, cer-
 ta legumlatione definitivè subsequenti commentationi
 materiam ministraturâ.*

CAPUT II.

- I. *Administrator negotiationis aliena hodie Factoris nomine vulgo venit, qui & promiscuè institor dicitur.*
- II. *Factor in latiori & strictiori vocis acceptione quis sit!*
- III. *Vocabuli Factoris notatio.*
- IV. *Factor Italis dicitur Agente, cujus appellationis ratio inquiritur.*
- V. *Alia vocis synonyma Buchhalter / Cassierer / ic.*
- VI. *Institor qua ratione inter synonyma referri possit.*
- VII. *Factoris definitio realis ejusdemque brevis explicatio.*

Dicuntur autem Procuratores seu administratores **I.** si negotiationibus alieno nomine faciendis præpositi, hodie vulgò *Factores*, Germanicè *Gen. Factor* / Italicè *Factore*, Gallicè *un Facteur*, Belgicè *Gen Facteur* / vocabulo Etrusco seu Italo & parùm Latino. Equidem Dd. nostri eundem esse *Factorem* cum *institore* communiter volunt & utraque appellatione promiscuè uruntur præsertim vetustiores, vid. *Decius consil. 510. n. 5.* (ubi refert illud *Angeli*: quod *Factores* licet in mille literis se scribant debitores omiſſa qualitate officii, tamen non possint conveniri, quia videantur scribere, ut *factores* & *factorio* nomine. De quo infr. suo loco)

Elber. Leonin. *consil. 45.* Wesemb. in *§ 77.* ff. de *institor. act. n. 1.* ubi & *Zoel. n. 2.* Befold. in *thesaur. pract. lit. F. n. 2.* Harprecht. ad §. 2. *I. quod cum eo n. 13.* ibidemque in *sententia Belg. Cyprian. Regner.*

Sed veremur, cum *Institoris* appellatio jure nostro latissimè pateat, ut istam laxitatem exæquet verbi *Factoris* vis, quam ex hodierno more habet. Nobis itaque videtur *Factorem* in II. la-

latiori vocis usu dici, qui negotiationes nostras sive præsens sive absens exercet: in strictiori & magis propriè illum, qui in terras externas ablegatus aut ibi aliàs residens nostro nomine merces vendit, emit, permutat, transmittit, precium accipit, solvit &c. confer

Röppen p. 1. quest. 21. n. 1. Berlich. p. 1. conclus. 64. n. 75. D. Carpz. I. P. F. S. p. 1. constit. 28. de fin. 28. n. 1. D. Rebhan. in hodeget. jur. chart. 2. clim. 4. parallel. 3. n. 6.

III Qui citato loco inde vocatum *Factorem* scribit, quod commendata jussa à dominis negotiatoribus faciat. Nobis eadem videtur notationis ratio, quæ vocabuli *Agentis*, Italicè *Agente*, Germ. *Ein Agent*: ut sc. *Factores* dicantur à frequenter assidue & industriè *faciendo* mercaturam & hujus ratione sibi IV commissa. Unde etiam nomen *Agenti* illis tribuunt Itali, Annibal Romei d. tr. giorn. 4. *Ma la.* (sc. mercantia) *fara essercitar par mano de suoi Agenti* hoc est *institorum*, interprete Limneo *supr. cit. c. n. 70.* Ratione non multum ab simili, ac quæ in jure nostro actores universitatis, municipum, locietatum, item à tutoribus constituti, & bonorum actores servi

l. 1. §. 1. l. 6. §. ult. ff. quod cujusque univers. l. 5. §. 9. de constit. pecun. §. ult. I. de curator. l. 1. C. de actoribus tutor. l. 12. de liber. leg. l. 8. §. 30. ff. de jure fisc. l. 19. C. de solut.

Quæ item *Agentes* in rebus dicuntur, qui varia Imperatoribus in provinciis ministeria præbebant, de quibus T. T. C. de *Agent. in reb. §. de Princip. agentium in reb. Jul. Caf. Bulenger. lib. 6. de Imp. Rom. c. 42. §. 43.*

Aliàs hodie *Agentes* appellari consueverunt, qui publico nomine ad negotia quædam expedienda mittuntur sub inferiori

ri

9.

ri quam legati axiomate. Sic quoque Procuratores in Imperii Judicio Aulico causas agentes Germanicè *Agenten/ Reichs-Hoffraths* oder *Reichs-Agenten* salutari novimus. Videntur præterea *factores* latius ita dicti in vernacula nostra V. vocati *Buchhalter* vid.

Sichard. *ad rubr. C. de Instit. act.* Speidel. *notabil. jurid. Polit.* voce *Factor*.

Et sive Gallico sive Etrusco idiomate *Cassiere* vel *Cassier* nostratibus *Cassierer*/ quòd *cash*, id est, arca pecuniam Domini continenti præfint, eaque negotientur. Licet utraque appellatio ad publicas quoque functiones illorum, qui pecunias sive militaris sive provincialis ærarii dispensant, accommodata inveniatur. Non malè denique *Factorem* nostrati lingua interpretaremur *einen Baden oder Gewercks Verwalter*/ ceu ita vertit institorem *C. A. th. 1. ff. de inst. act.* Reliquæ appellationes *der Laden- oder Baden-Diener / Krämer/ Rauffmanns-Gesellen/ Kram-Jungen*/ uti huc non pertinent, ita forsàn certis institorum speciebus designandis aptæ natæ sunt. Famuli domestici *die Hausvoigte/ Hausknechte/ Schaffner* quandoque instar institorum habent, quales diceremus eos, qui in publicis diversoriis & cauponis operas suas locarunt: ut plurimum vero isto jure non veniunt, vid. D. Mevius *ad jus Lubec. l. 3. tit. 6. art. 6. n. 14. & seqq.* *Insti-* VI.
tozem inter synonyma *Factoris* rectè numerari, nulli dubitamus, modo ista vox in latiori significatione, illa in strictiori & propria accipiatur; atq; ita forsàn exaudiendi erunt *Dd. supr. n. 1.* laudati. Propriè autem *Institor* dicitur omnis is, quem, quis tabernæ, mercibus distrahendis, emendisque mensæ (banco, *cash*) aut cuilibet alii suæ negotiationi quæstus ergo præposuit.

B

l. 3.

7.

l. 3. l. 5. l. 16. l. 18. ff. l. 3. C. de Inst. act. §. 2. I. quod cum eo qui in alien. potest.

Quo in sensu olim *officinator* appellatus est. Cujac. in *legat. C. de Instit. act.*

Realiter *Factorem* in memorata acceptione latiori definimus *Administratorem* seu *negotiorum gestorum* quendam *negotiationibus alienis* *quæstus ergo prepositum*. Diximus *Administratorem* & c. *negotia* enim *aliena administrare* & *gerere* dicimur non tantum ex *jussu* & *mandato*, sed ex *locato*, imo maximè præter *Domini voluntatem*.

l. 1. pr. ff. de procur. l. 5. pr. de O. & A. rubr. l. 1. & 8. ff. quod cum eo. l. 1. §. 1. 3. & 6. ff. quod jussu. l. 2. §. 1. seqq. l. 6. §. 1. & 6. l. 8. §. 3. l. 60. §. 4. ff. mandati junct. l. 36. §. 1. ff. §. ult. I. Eod. l. 13. l. 22. de præsc. verb. passim ff. de negot. gest.

Eà itaque voce generaliori uti maluimus, quo *factores* ex omnibus illis causis constitui posse videantur, de quo *infra e. 4. & seq.* Diximus (2) *quendam*: hæc sc. vox *improprietas* nota reputatur *arg. §. 1. I. de legat.* ut adeo eà *factores* à *negotiorum gestoribus* propriè sic dictis, nec non ab aliis *administratoribus* *luculentius* *secernantur*, (3) *negotiationibus* *quæstus ergo* & c. quibus verbis *differentia specifica* *repræsentatur*, ceu *infra suo loco* patebit.

CAPUT III.

- I. *Res que Factori committuntur à Procuratore etiam peragi posse videntur.*
- II. *Novis negotiis novas legum definitiones & nova nomina aptat juris prudentia.*

III. Nun-

II,

- III. *Nuncii à reliquis mandatariis discreti.*
 IV. *Ex actu Procuratoris ipsi, non mandanti, actio directa queritur.*
 V. *Nuncii non tenentur, sed ipsi domini, illi quippe sunt tanquam instrumenta.*
 VI. *Epistola in jure cum nuncio confertur.*
 VII. *Institores nomine & re à Procuratoribus distant.*
 VIII. *Id quod ita constitutum, exposcente aequitate, n. 9.*
 X. *Et utilitate necessitateque, & n. 11.*
 XII. *Per promiscuum usum quid intelligatur?*
 XIII. *Utilis hodie actio adversus mandantem datur.*
 XIV. *Ei, qui institoria tenetur, etiam directio condici potest.*

Opus equidem non fuisse cuiquam videretur, novum quasi I. ac peculiare sive mandatiorum sive operas locantium, qui *institores factoresque* audirent, comminisci genus: Utpote quod citra omne dubium simplici mandato aut locatione negotiationum nostrarum exercitationem includere ac procuratoribus satis tutò committere licuerit, exactissima ab iis diligentia perendam.

Arg. l. 2. §. 1. & seqq. l. 3. §. 1. l. 5. §. 4. l. 10. §. 1. & seqq. l. 60. §. 4. & passim ff. mand. l. 1. §. 5. in pr. & §. seqq. l. 17. in pr. l. 18. ff. de instit. act.

Verum ea fuit juris nostri conditorum prudentia & tum II. aequitatis, tum utilitatis humanæ promovendæ necessitatisque relevandæ studium incomparabile, ut si quæ communis mater natura, qua est in rebus cum primis civilibus progignendis mirà fecunditate, nova suppeditaret negotia, ac ejusmodi induta circumstantiis, quæ perlati jam juris generalioris definitiones, non ita commodè ac utiliter subirent: Illi ex-

templo de peculiaribus remediis singula momenta pressius attendentibus sollicitarentur, cuncta ad benignitatem hominumque utilitatem, rigidâ pristini juris normâ insuper habitâ, sapientissimè referentes. Inde sc. ne longius abeamus, processisse quoque videtur, quod mandatiorum certa species propriâ non tantum *nunciorum* appellatione efferri cœpit, sed & juris effectû à reliquis procuratoribus discerni. Cum enim aliâs procuratores ex contractibus nomine mandantis à sese initis ipsi efficaciter obligarentur, obligarentq; secum contrahentes

§. 5. l. per quas pers. cuique acq. l. 67. ff. de procurat. l. 14. de publician. in rem act. l. 49. ff. mand. l. 11. §. 6. ff. de pignor. act. l. 7. & 8. C. si quis alteri vel sibi.

IV. Et ita quidem ut nullâ mandans directâ teneatur actione, aut eos, quibus cum procuratore negotii quid intercessit, convenire possit.

d. §. 5. l. 49. §. 2. ff. de oblig. & act. l. 11. eod. l. 126. §. 2. de V. O. d. l. 7. & 8.

Id quod Raphael de Turri *in tr. de Camb. Disp. 3. q. 7. n. 39.* apud nullum interpretem se legisse scribit: quamvis certis juris esse dixisset alibi *Disp. 1. q. 15. n. 26.* In nunciis tamen & similibus, qui nunciorum instar habent, placuit ut non ipsis, sed dominis obligatio quæ sita intelligatur circa ullam cessionem *l. 14. §. ult. l. 15. ff. de constit. pecun. l. 5. ff. quod iuss. l. 24. §. 2. ff. de usur. de Turri d. Disp. 1. q. 16. n. 4.* Nuncii enim, ut ut mandato alieno non secus ac alii procuratores negotia expediant, ejus tamen plerumque conditionis & eum in finem accipiuntur, ut instrumenti saltem vice ad instar epistolæ (cujus

jus exinde & nuncii perpetua in jure occurrit siue conjunctio siue comparatio.

vid. l. 2. ff. de pact. l. 1. §. 1. ff. mand. l. 1. §. 2. ff. de contrab. empt. l. 2. §. 2. ff. de O. & A. l. 9. ff. de precar. l. 25. §. 4. de A. vel A. hered. l. 7. C. si quis alteri vel sibi.

Et epistolam Epictetus nuncium tacitum dixit, qua eadem ratione nuncius non ineptè epistola viva non indigetaretur *confer. Cujac. in 627. C. si quis alt. vel sibi & ad l. 2. ff. de pact. portent in ore verbum Domini sui, Turri d. l. n. 11. & nudum præbeant ministerium contrahentibus, non insimul nunciorum sed solo domini intuitu res suas agentibus, unde & hoc modo contractus à Nuncio celebrandi formulam concipiunt: Vendisne Titio Domino meo ades illas pro 100? de Turri d. 9. 16. num. 5. Quæ quia in reliquis procuratoribus aliter obtinent, an appellatio procuratoris propriè conveniret nuncio, disceptatum quoque fuit l. 1. §. 1. ff. de procurat. Ad Instito- VII. res itaque nostros ut revertamur eos, uti nomine, ita re à cætero procuratorum ordine segregavit jurisprudentia, tum quidem in aliis, de quibus capite sequenti & infra passim: tum in eo cum primis, quòd, ut supra dictum, cum ex simplicis procuratoris actu mandator conveniri non possit, ex institutoris possit præponens l. 1. & toto tit. ff. de inst. act. §. 2. I. quod cum eo qui in al. potest. Turri de Camb. Diss. 3. q. 7. n. 41. seqq. & æquitate & utilitate necessitateque exposcente. Equitas IIX conspicua est, ex parte quidem præponentis tum in eo, quod institutoris factum præstare se velle tacitè quasi recepisse quis intelligitur ipsa præpositione.*

arg. l. 11. §. 2. ff. de instis. act. I. §. 2. I. quod cum eo qui

B 3

7.

*qui in alien. potest. l. 1. in pr. ff. de exercit. act. l. 7.
 §. 6. ff. nauta caup.*

& voluisse l. 7. §. 11. ff. ad SC. Macedon. quasique iussisse, ut cum institore contrahatur l. 29. ff. de reb. cred. add. l. 1. §. 1. ff. quod iussu. Tum in eo, quod æquum sit, ut dominus ex actu institorum commoda sentiens, ex eodem obligetur quoque & conveniatur.

*l. 1. ff. de inst. act. Paul. lib. 2. sentent. tit. 8. pr. j.
 l. 10. §. 149. ff. de R. I.*

IX. Ex parte contrahentium cum institore æquitas non minus se prodit in eo, quod illi contemplatu domini magis quam institoris in creditum aut debitum eant

*l. 29. ff. de rebus cred. l. 1. ff. de exercit. act. l. 1. l. 6.
 §. 1. ff. de negot. gest. l. 84. ff. pro socio l. 4. junct.
 l. 3. §. 11. ff. de minor.*

X. Utilitas quoque publica & necessitas in obscuro esse nequit expendenti, commercia non tantum ex rebus preciosis, sed & vilioribus quorumque usus versatur quotidianus consistere, atque illis quidem rempublicam florentem potentemque servari, absque istis vero servari plane non posse: unde utriusque commatis negotiationum in publicum egregium momenta ac emolumenta elucescunt. Conf. §. 2. l. de J. N. G. & C. junct. l. 5. ff. de I. & I. l. 1. ff. de contrab. empt. Posterioris autem generis mercaturæ operam navantes, nec aliter sæpe prioris studiosi negotiationibus suis plerumque talis conditionis homines, vel ob exiguum quem ex illis sperant quæstum, vel ob propriam fortunæ humilitatem vel aliam quandam necessitatem præficere coguntur, mulieres puta, servos, ancillas, pupillos, pueros, puellas, l. 7. §. 1. & 2. l. 8. ff. de inst. act. quibuscum nemo commercia sociare vellet,

15.

let, nisi domino obligationis directò subeunte vincula, quem proinde istis illigare è re commerciorum & consequenter argum. *l. 1. §. 20. ff. de exercitor. act. publicà*, visum meritò fuit; imò huic aptius consulere nescivit scientia civilis. confer. *l. 17. §. 2. ff. de institor. act.* Ubi per promiscuum u-^{XII} sum nihil aliud intelligitur, quàm indifferens & communis contrahentium seu commerciorum, uti explicat in not. *lit. E. Gotofredus*, utilitas & commoditas. Ita quæ conjuges in communi usu habent promiscui usus dicuntur *l. 9. ff. de usu & hab. l. 49. §. 2. ff. de legat. 3.* & quòd propiùs accedit, municipes, cives &c. iis rebus, quæ universitati communes sunt, promiscuè uti dicuntur in *l. 1. §. 22. ff. de A. vel A. possess.* Neque enim putamus ex quovis simplici mandato mandan-^{XIII} tem convenire potuisse, ceu paulò anteriùs dicere occupavimus, licet postea receptum appareat, ut ad exemplum Institoria actionis utilis detur in eos actio, qui procuratores rebus suis agendis præposuerunt *l. 31. de negot. gest. l. 13. §. 25. de act. empr. l. 19. in pr. de inst. act. l. penult. C. de exercitor. act.* Prout & ei, qui institoria tenetur, directò condici posse, non minus placuit *§. 8. I. quod cum eo. l. 29. ff. de reb. cred. l. 17. §. ult. ff. de inst. act.* sive jam id admissum ante sive post propositam à Prætorè institoriam. vid. *Bacchov. disput. 8. de act. & bes. 15.*

CAPUT IV.

- I. Factores per non alium quam mandati contractum constitui videntur. n. 2.
- II. Factor tenetur domino & contra dominus factori iudicio mandati.

III. A-

- III. *Actio mandati non datur nisi contractu mandati precedente.*
- IV. *Negotiatio infortori à domino mandata dicitur in jure nostro.*
- V. *Tractatio de Factoris constituendi modis egregie est utilitatis.*
- VI. *Infortor in genere ipsa prepositione constituitur n. 7. seq.*
- VII. *Factor, licet moriatur preponens quis manet.*
- VIII. *Negotium cum Infortore decoctare ignoranter gestum validum est.*
- IX. *Differentia alia hujus negotii à mandato, aliisque contractibus.*
- X. *Discriminis cause.*
- XI. *Consideratio Specialis modorum constituendi.*
- XII. *Infortores jussu quasi preponuntur eorum quorum potestati subsunt. n. 13. seq.*
- XIII. *Differentia mandati & jussus.*
- XIV. *Promiscuus utriusque vocis usus.*
- XV. *Explicatio l. 3. §. 4. & l. 23. ff. de minor. ac Cujaciana interpretationis discussio n. 16. seqq.*
- XVI. *Obiter dicta à Dd. sententia nomine vel numero non veniunt.*
- XVII. *Filius familias pubes procurator patris obligatur iis, quibuscum contrahit.*
- XVIII. *Filius jussu patris contrahens suo quoque nomini contraxisse intelligitur.*
- XIX. *Discriminis ratio inter mandatum & jussum in persona filii familias que affertur, insubtilis est.*
- XX. *An parentis mandato filius familias constitui infortor rectè dicatur?*
- XXI.

XXI. Mandati & iussionis nova differentia.

XXII. Filius vel servus tacitâ etiam voluntate constitui
possunt Institores & n. 23.

XXIII. Discrimen tributoria & institoria actionis non à
modo constituendi, sed mercis qualitate repetendum.

Factores licet in nonnullis articulis paulò ante distinxerim I.
I. Ius à procuratoribus, per non alium tamen illi, quàm man-
dati contractum, constitui videntur. Factor enim & domi- II.
nus mandati iudicio invicem sibi tenentur, ceu exsertè definit
Ulpianus in *l. 1. ff. de institor. act.* Mandati autem actio, inquit III.
Paulus in *l. 20. §. 1. ff. mandati*, non potest competere cum
non antecesserit mandatum. Optima scilicet collatione in-
ferimus, ubi actio mandati, ibi mutua quoque subest man-
danti & mandatarii obligatio arg. *l. 6. §. 1. §. 4. l. 2. l. 32 ff. man-*
dati. §. 1. & 17. Inst. de act. ubi obligatio ista, ibi & mandati con- IV
tractus *l. 1. l. 2. in pr. ff. mandati. tit. Inst. de obligat. ex conf. l. 1.*
§. 2. ff. de rer. permut. Siquidem suam ubique effectus arguit
causam, quod est in vulgari brocardico. Præterea omnibus
iis textibus, qui mentionem habent mandatæ institori à do-
mino negociationis, quæ diximus affirmantur. Inspici possunt IV.
l. 5. §. 15. l. 12. ff. de inst. act. l. 8. ff. quod cum eo. l. 1 §. 12. ff. de exer-
citor. act. & hæc quoque faciunt pro colorandis iis quæ capite
præcedenti n. 1. allata. Verum enim vero latius protensâ in-
quisitionis curâ (quam modicæ utilitatis existimare non de-
bemus, cum ex hac disputatione officii factorii obligationisq;
qua dominus & institor sibi invicem tenentur, omnis ratio de-
pendeat: quæ quidem quidem res accuratè pertractata nu-
spiam comparet; & juris nostri effatis cum ipso hodierno usu V.
penitiùs contentis, deprehendimus non posse hunc articu-
lum commodius transigi, quàm considerando institoris in-
stitu-

C

stitu-

VI. Institutionem primùm in genere, deinde in specie. In genere institor quis sit ipsa præpositione.

l. 11. §. 2. ff. de institor. act. ad. l. 3. l. 4. l. 5. in pr. & §. seqq. in verbo præposuit. l. 9. l. 18. ff. eodem.

quã nempe tabernæ aut aliàs mercibus emendis vendendis que præficitur & negotiatio aliqua conceditur. Atque hinc est, quod præpositio illa ejusque lex seu conditio, quoad obligationem factoriam, præprimis contuenda ac observanda inculcerur.

vid. l. 5. §. 11. & seqq. l. 11. §. 5. ff. l. 2. C. de institor. act. §. 2. Instit. l. 8. ff. quod cum eo qui in alien. potest. l. 1. §. 12. junct. l. 7. §. 2. ff. de exercitor. act.

VII. Indeque dominus præponentis, institores præpositi ac præpositæ appellationes sortiti sunt *l. 7. §. 1. l. 11. in pr. §. 5. & 6. & passim ff. de instit. act.* Imò tanta vi hanc præpositionem animârunt leges ut ea ab initio rite facta maneat quis institor seu factor, licet & decesserit præponens eoque ipso voluntas jus exspiraverit *c. 5. de rescript. in 6. arg. l. 4. ff. locat. &*

II. aliusve successor vel ratum nondum habuerit præpositionem, vel ea sit conditione, ut nec ratificare valeat *l. 5. §. 17. l. 17. §. 2. ff. dict. tit.* quod eò extensum videmus, ut licet institoris, qui decoxit, mandatum extingui velint, per ignorantiam tamen gestum cum ejusmodi institore, validum esse, & obligari præponentem, post Baldum, Decium, Acursum,

IX. Benvenutus Stracha *de decoctoribus part. 3. n. 52.* Ut ita hætenus à mandato, quod cum mandante moritur *l. 15. C. §. 10. Inst. de mandato*, iterum præsens negotium dissideat: Ab aliorum verò contractuum genio, qui scilicet in principio vo-

lun-

luntatis sunt, postmodum necessitatis *l. 5, C. de oblig. & actor.*
 proprius absit. Quamvis in domini stet arbitrio, an velit a-
 liquem rebus suis præponere institorem, præpositus tamen
 nec mutuo quidem utriusque consensu institor esse desinit :
 nisi vel remotus ac exercitio mercium *l. 11. in pr. l. 17. §. 3. de*
instit. act. vel palam ac legitimè proscriptum fuerit, ne cum
 eo contrahatur *lib. 11. §. 2. & seqq. l. 17. §. 1. & 4. dict. tit.* Id X.
 quod tum propter utilitatem promiscui usus, ex prono puta
 negotiationum cursu tam ad contrahentes quàm ad domi-
 num institoris redundantem : Tum propter æquitatem ne
 contrahentes citra culpam suam decipiantur, ita placuisse
 invenimus *l. 11. §. 5. l. 17. §. 2. de instit. act.* Ut adeo præposi-
 tionis causam ita videas attemperatam, ut nec mandato quod
 unius, nec reliquis contractibus qui mutuo dissensu resolvi
 nõrunt, ut hic similis existat. Atque ita se habet constitutio
 factoris in genere considerata. Presiùs & per species ituri XI.
 separandas omnino autumamus illas personas, quæ potesta-
 ti præponentis subjectæ & quæ non sunt. Priores sive domi-
 nicâ potestate teneantur sive patriâ (licet enim mox citanda
 lex 1. de servis tantùm loquatur, eorum tamen nomine etiam
 filios familias exaudiendos esse suadet *pr. junct. §. 2. Inst. quod*
cum eo. l. 7. §. 1. l. 19. §. 2. ff. de instit. act.) præponuntur vel ex-
 pressa voluntate, vel tacita. Illud non genuino mandato in XII
 terveniente, sed quasi jussu patris domini fieri credimus :
 adducti primò per *l. 1. ff. de instit. actor. junct. l. 29. ff. de reb.*
cred. secundò per l. 5. §. 2. ff. de in rem vers. junct. l. 7. §. 11. ff.
ad Sct. Maced. Terriò quòd pater dominusve iis, quos in
 potestate habet, mandans jussisse intelligatur *l. 1. §. 3. ff. quod*
juss. & pater jubens pro mandatore & accessione habetur l.
91. §. 5. ff. de verb. oblig. Uti enim si quid negotii gerendum XIII

C 2

com-

committitur suscipiturque liberà voluntate mandatum est.
l. 1. in pr. & §. 4. l. 22. §. 11. ff. mandat. l. 19. §. 2. de negot. gest.
 ita si vel propter paterni acherilis imperii vim, vel autorita-
 tem magistratus parendi necessitatem involvit mandatum.
 dicisolet iustus *l. 157. l. 166. §. 1. l. 169. ff. de verbor. signif. l. 2.*
 XIV. §. 23. ff. ad SC. Trebell. junct. §. 4. Inst. de Attilian. tut. Un-
 de etiam ubi de ejusmodi personis, quibus juberi potest, ser-
 mo incidit, promiscuè solent jussus & mandati, negotiorum
 sibi persimillum *l. 1. §. 2. & 3. l. 5. §. 1. ff. quod juss. usurpari vo-*
cabula vid.

l. 25. in pr. §. 1. & seqq. l. 26. ff. de acquir. vel a-
mit. hered. l. 15. §. 1. ff. de fidejuss. l. penult. C. si
quis alteri vel sib. l. 7. C. ad SC. Macedon.

Id quod etiam usu venire opinamur in *l. 3. §. 4. l. 23. ff. de mi-*
 XV. *nor* Licet enim ex istorum textuum collatione elicere tentet
 Cujacius *lib. 15. obs. 19.* filiumfamilias restitui si jusserit pater,
 non restitui si mandaverit. Unde ansam arripiens non ne-
 mo, in servo solum jussui, in filiofamilias & jussui & manda-
 to locum esse scribit. Attamen ipsa litera & cuius obvius
 sensus monstrat, in dicta *l. 3. §. 4. junct. §. seqq. & d. l. 23.* ra-
 tionem decidendi non à jussus & mandati discrimine sed à
 læsione filiifamilias arcescere Jctos: ita ut sive mandasse pa-
 ter sive jussisse perhibeatur, utrobique succurrendum filio
 velint, modo negotium patre autore gestum, damnosum illi
 existat: nec multum abluunt quæ alibi, nempe in com-
 mentariis ad dict. *l. 3. §. si quis cum minor. ff. de minor.* ipse Cu-
 jacius tradit, utroque in casu locum fore restitutionis auxi-
 lio, prout vel spectetur & obligetur filius aut jacturam aliàs
 sentiat, vel non spectetur ac non obligetur. Ex quibus for-
 tasse temperandæ sunt quæ allegata observatione 19. obiter

nota-

21.

notavit Cujacius; aut potius excusanda, cum nec alias si XVI. quid superfunctoriè à Doctore effusum, sententiæ nomine, aut numero dignentur nostri, vid. Hardtm. *Pist. part. 4. quest. 19. n. 7.* Caspar *Klock vol. 2. consil. 40. n. 151.* Quamquam de XVII cætero nec posterior Cujaciana interpretatio, ut comiter dicamus, scrupulis careat. Primum, ait, *filium familias ex procuratione patris mandata suscepta non obligari, ergò nec restitui.* Ast filium familias puberem patris procuratorem obligari iis, quibus cum contraxit, evincunt textus capite præcedenti n. 4. adducti jungantur.

l. 44. ff. de pecul. l. 39. ff. de obligat. & act. l. 141. § 2. de verb. obligat. l. 9. C. quod cum eo. l. 2. in pr. l. 7. ff. eodem dict. l. 3. § 4. ff. de minor.

Ita filius patris mandatu fidejubens ex stipulatu tenetur *l. 10. §. 1. ff. l. 8. C. de fidejuss.* Secus tamen erit si filius, tanquã nuncius & nudus minister interveniat, quo de casu recte accipit *l. 4. C. quod cum eo qui in alien. potest.* Gothofr. in notis ibidem add. cap. præced. n. 5. Secundò dicit filii personam spectari, quando is suo nomine jussu patris contrahit. Equidem non XIIX capio cur adjecta sint verba *suo nomine*; nam si filius jussu patris contrahens, ipse contrahit & ipse contrahere simpliciter dicitur *toto tit ff. quod juss.* imò ipse quoq; obligatur *l. 7. quod cum eo.* utique suo nomine contraxisse filium oportet, aliàs enim nudus esset minister, nec actio quod jussu in patrem daretur, veluti contingit in casibus *l. 4. C. quod cum eo qui. l. 5. ff. quod juss.* Reliqua juris nostri rationibus minùs conveniunt vid. *l. 1. in pr. ff. quod juss. §. 1. Inst. quod cum eo qui.* Quod denique habet Cujacius, patris spectari personam ac proinde filium non restitui, ubi is patris mandato contrahit procuratorio

C 3

rio

rio nomine, id nisi ex prædictis explicetur, tolerari itidem
 XIX nequit. Siquidem negotium cum filiofamilias procurato-
 re utriusque intuitu geri verius est, aliàs enim ille non pro-
 curatoris sed meri nuncii instar esset conf. Bach. *disp. 8. de*
act. tref. 11. & dicta capite præcedenti. Et in univèrsum, li-
 cet in persona filiofamilias diversa esse jussum & mandatum
 poneremus cum Cujacio, discriminis tamen ratio valde in-
 subtiliter in eo quæreretur, quasi in contractibus mandato
 paterno initis patris persona spectetur, filii in iis quæ jussu
 patris expediuntur. Oppidò enim contra res habet poste-
 riori enim casu magis patris jubentis persona spectatur vid.
 §. 1. *Instit. quod cum eo l. 1. in pr. ff. quod juss.* quam priori, u-
 bi filiofamilias arbitrio mandati, siquidem genuinum ali-
 quod à jussu distinctum fingere volumus, susceptio relicta
 fuit *l. 19. §. 2. ff. de negot. gest.* & isthic verò & illic sibi impu-
 tare debet pater cur tali res gerendas commisit *l. 23. ff. de*
minor. Ita nunc excussis Cujacii traditis simul ruinam mina-
 tur postulatum illud: *quod in servo solum jussus, in filiofami-*
lias & jussus & mandatum obtineat ac consequenter; addimus,
 filiusfamilias patris non tantum jussu sed vero quoque & ge-
 XX nuino mandato Institor fieri possit. Contra quod porrò ur-
 gemus, primò textum in *l. 1. §. 3. ff. quod juss.* ubi non tantum
 domini sed & patris mandatum in formam jussus transire di-
 citur. Secundò quod nulla patrem inter filiumque confi-
 stat obligatio, nisi bonorum castrensiùm ratione §. 6. *Instit.*
de inutil. stipulat. §. 12. instit. de oblig. ex delict. l. 4. ff. de judic.
l. 2. ff. de contrab. empt. Ergo nec obligatio mandati. Ter-
 tiò quod mandatum ei, qui parendi necessitate obstringitur,
 propriè non mandatum sed jussus sit, per supra dicta, jam ve-
 rò filius isto obsequendi vinculo tenetur & quam maxime
 pro-

propter summam patriæ potestatis vim *l. 2. ff. de just. & jur. §. 2. Instit. de patr. potest. rubric. & tot. tit. ff. de obseq. parent. & patron. prest. l. 3. l. 10. C. de patr. potest.* In eo autem, ceu supra monuimus, differentia substantialis est mandati & iussionis : quamvis & alia subesse videatur, nimirum quod in mandato regulariter necesse non sit, ut istud, præter mandan-
 XXI
 tem & procuratorem, aliis præsentibus sentientibusve inea-
 tur, in iussu verò requiritur, ut iis, qui cum servo filiove con-
 tracturi sunt vel præsentibus vel aliàs non ignorantibus ju-
 beatur. arg. *l. 1. §. 1. 6. 8. l. 2. & sequentium. ff. quod iuss. l. 12. ff. ad SC. Macedon.* adeo ut nonnulli voluerint, ad ipsum
 contrahentem, non ad filium verba iubentis dirigi debere,
 de quo tamen vid. Bach. *ad §. 1. Instit. quod cum eo qui in alien.
 potest.* Iussu itaque parentum dominorumve institores con-
 stituuntur liberi & servi. Sed an num & aliis modis? ita
 videtur: quid enim si verbi causa pater mercem suam à filio
 exerceri non jubeat quidem sed patiat, hoc est, sciat & non
 contradicat *l. 1. §. 3. ff. de tribut. act.* Fingemus casum: ma-
 ter peregre profecto patre filium tabernæ præponit, aut et-
 iam ipse filius, institore forsan mortuo, suscipit negotiatio-
 nes & exercet, pater reversus non improbat factum nec ap-
 probat expressè. (ratæ enim si haberet gesta à filio, iussisse in-
 telligeretur *l. 1. §. 6. ff. quod iuss.*) sed patitur filium omnia a-
 gere, quæ institor solet, emere, vendere aliisque modis con-
 trahere. Et nos quidem filium hunc institorem, ac proinde
 ex actu ipsius patrem institoria obligari dixerimus. Tum
 quia quasi iussu patris filius institor efficitur; quasi autem,
 iussus, uti verus expresso, tacito consensu inducetur ad in-
 star verorum & quasi contractuum diversitatis vid. *l. 29. ff. de
 reb. credit. l. 1. l. 3. ff. de tribut. act. junct. l. 5. ff. de oblig. & act.*
 Tum

Tum quod institoria actio toties datur contrahentibus, quoties hi contraxere cum eo, quem ex. gr. tabernæ præpositum, nec, ne contraheretur, proscriptum aut interdictum inveniunt: ex ipsa enim illa præpositione tenetur dominus *l. ii. in pr. §. 1. & seqq. l. 17. §. 1. & seqq. ff. de instit. act. junct. l. 1. §. 3. ff. de tributor. act.* cum non minus ex ejusmodi institoris, quam expressa voluntate constitui, actibus commoda sentiat *l. 1. ff. de institor. act.* Si autem competit hoc casu actio institoria verum institorem fuisse qui gessit negotia, consequitur, Tum deniq; quod & extraneus tacita voluntate factor constitui possit, ceu infra dicemus: quidni ergò & filius vel servus? nec mutat, ex contractu servi in merce domini ipso patiente negotiantis non dari institoriam actionem, sed tributariam in dominum *l. 1. tot. tit. ff. de tribut. act.* Nam id minus accuratò dicitur: discerni siquidem oportet mercem peculiarem & dominicam. In illa si negotietur servus, tributariæ locus est *l. 1. in pr. §. 1. & 2. l. 5. §. 4. & 11 ff. de tribut. act. §. 3. & 5. inst. quod cum eo qui.* si verò in ista, competit institoria, non tributaria *l. ii. §. 7. de instit. act.* ubi cum ejus negotiationis, ex qua tributaria, & ejus, ex qua institoria datur, discrimen non à modo constituendi, an nimirum institor tacito an expresso consensu sit constitutus, sed an mercis in qua negotiatus est differentiâ repetatur, novum exinde pro firmata jam sententia suboritur argumentum: videlicet eundem ipsum, qui in merce peculiari negotiatus locum facit tributariæ actioni si negotietur in merce dominica, causam dati actioni institoria proindeque institorem esse.

CAPUT

CAPUT V.

- I. *Factores olim per mandati contractum potissimum constitui.*
- II. *Hodie per contractus nominatos ut plurimum non gratuitos vel innominatos.*
- III. *Quo inter creditores communiter factores sint habendi ratione salarii.*
- IV. *Institor rectè per locationem conditionem constituitur.*
- V. *Inter institorem & magistrum navis vix ulla discriminis ratio.*
- VI. *Per contractum societatis & factorem constitui.*
- VII. *Opera interdum pretiosior pecunia.*
- VIII. *Objectio.*
- IX. *Qua removetur.*
- X. *Tacità quoque domini voluntate institor constituitur & n. seqq.*
- XI. *Quo pertinet q. contractus negotiorum gestionis.*
- XII. *Circa institorem Domino sciente tacitè constitutum distinguitur.*
- XIII. *Negotiorum honestorum gestor etiam constituere potest institorem nobis ratihabentibus.*

Quibus modis homines nostri juris constituere possimus factores expeditum: superat ergo specialis de reliquis dispectio. Ubi contingere videmus ut quandoque testatà & expressà, quandoq; tacitâ domini voluntate res agatur. Prius iterum fit vel gratuitâ, vel non gratuitâ contractus specie. Per negotium gratuitum nihil aliud intelligimus, quam

D

man-

mandati contractum : eo siquidem intercedente olim *factores* potissimum constitutos fuisse patuit *supr. c. 3. & c. 4.* quamvis nihilominus, quod itidem jam saepe praediximus, mandatariis & institutoribus sua constet differentia, ceu & isti ab illis evidenter discernuntur in *l. 5. §. 10. l. 19. ff. de instit. act. l. 5. ff. de stipulat. prator. conferatur supra c. 2. & seqq.*

- II. Hodie ut plurimum commercii quoddam genus non gratuitum hic frequentari experimur, sc. vel nominatum, puta locationem conductionem aut societatem quoque, vel innominatum aliquem contractum. Inde enim est, quod simpliciter ferè disceptent Nostri, quo ordine & loco *factores* ratione salarii censerī debeant, concursu creditorum excitato, vid.

Berlich part. 1. conclus. practica b. 64. n. 65. D. Carpzov. I. P. F. S. part. 1. const. 28. definit. 28. D. Mevius ad jus Lubec. lib. 3. tit. 1. articul. 11. n. 70.

- IV. Quoad locationem jure nostro nihil dubii subesse videtur, cum institutorium munus per mandati contractum optimè tribui, jam saepe monuerimus : mandato autem ubi merces accessit, res ad locationem conductionem respicere dicitur. *l. 1. §. 4. ff. mandat.* imò quibus casibus sine mercede suscepto officio mandati contrahitur negotium, iis casibus interveniente mercede locationem conductionem intelligi contractam, generaliter definit Imperator §. 13. *Inst. de mandat.* Atque ita quidem de navis magistro disertè scripsit Ulpian. *in l. 1. §. 18. ibi, sed aut ex locato cum magistro si mercede operam ei exhibet. ff. de exercitor. act.* Simillimi autem institutoribus magistri illi *l. 1. in pr. l. 7. §. 2. ff. de exercitor. act.* adeò ut nunquam extra id, quod navis cura magistro mandata in Institorem nostrum non competat, vix ullum appareat discrimen,

men, quippe quod mercibus etiam emendis vendendisque
præpositos magistros interpretetur idem JCrus in l. 1. §. 3. ff.
dict. tit. Textus denique pro sententia nostra exstat in l. 11.
§. 8. & l. 12. ff. de instit. act. ubi quis servum vicarium certâ
mercede ab ordinario conduxisse legitur, eumque merci suæ
institorem fecisse.

Societatem etiam rectè ita contrahi, ut alter merces VI.
suppediret aut pecuniam mercibus emendis, alter v. c. solas
operas factorias præstet, nulli dubitamus; sive de æquis si-
ve de inæqualibus, sive de nullis lucri partibus cautum fue-
rit arg. §. 1. Inst. de societ. l. 7. l. 52. §. 3. 4. & 11. ff. pro soc. l. 1.
C. eod. Constat etenim posse coiri societatem, ut unò pe-
cuniam solò, alterò operas duntaxat conferente, partes ta-
men lucri damnive nullius partem is sentiat, qui operas præ-
bet §. 2. Inst. de societ. l. 29. §. 1. ff. pro soc. cum sæpe alterius VII.
opera suppleat quantum ei per comparationem patrimonii
deest, imò ipsâ interdum pecuniâ pretiosior sit d. §. 2. l. 5. §. 1.
l. 29. §. 1. l. 52. §. 2. ff. pro soc. Gail. lib. 2. obs. 24. n. 2. societatis
itaque contractus & hac in re usum esse liquet. Graviter e- VIII
quidem ob stare videtur, quòd factorem non suâ sed alienâ,
præponentis puta merce, nec suo sed alieno nomine cumpri-
mis negotiari, passim in præcedentibus inculcavimus. So-
cius autem in dominii communionem advocetur, ac proin-
de suo etiam nomine suasque exerceat merces, cum socius
nihil non communi agat nomine.

l. 1. §. 1. l. 50. l. 52. in princip. & §. 4. l. 58. l. 83.
ff. pro soc. l. 2. C. eod. l. 13. §. 1. ff. de præscript.
verb.

Verùm eâ de societate exaudiri volumus tradita nostra, qua IX.
non de rebus principalibus, sed de lucris & similibus acces-
sioni-

Societatis in commune redigendis actum, cujusmodi societatem contrahi posse volunt, vid.

l. 52. §. 2. ff. pro soc. l. 13. §. 1. ff. de prescript. verb. D. Franzk. in comment. ad tit. ff. pro soc. n. 45.

modò animo societatis ineundæ ad ejusmodi placita perventum esse appareat *l. 32. ff. pro soc. l. 44. eod. junct. l. 13. in princip. ff. de prescript. verb.* licet autem hujusmodi quoque institor, quia socius, suo simul nomine negotia gerat, id tamen minus nobis offecerit, cum & aliàs institorem suo simul nomine contraxisse intelligi rei effectus monstret, ipsum quoque actionum illigans vinculis

l. 7. §. 11. ff. ad SC. Macedon. arg. l. 1. §. 17. ff. de exercitor. act.

de quo pluribus suo loco: conferatur *c. preced. n. 17. & seq.* Tacità præponentis voluntate institor quoque constitui potest extraneus, quod tunc accidit, quando vel quis sciens patitur mercem suam per aliquem exerceri, nec prohibet nec removet ejusmodi factorem,

l. 1. §. 5. ubi exponenda particula, facilius ff. de exercitor. act. jung. l. 11. §. 1. de institor. act. l. 1. §. 3. de tribut. act.

XI. vel negotiorum gestionis quasi contractu interveniente institoris vicibus quis perfungitur, quod rectè fieri posse constat, tùm ex apertis textibus in *l. 11. ff. de Negot. gest. l. 1. ff. de instit. act. add. l. 37. §. 1. de Admin. tutor. vel cur.* tùm propter duplicem rationem: 1. quod quævis negotia honesta & licita, qualis etiam est negotiatio, quasi illum contractum subeunt. *T. T. ff. & C. de negot. gest. 2.* quia ad id, ut institoriâ actione teneatur dominus, sufficit, modò aliquis mercibus ipsius præpositus easque exercere conspiciatur, *l. 11.*

29.

l. 11. §. 1. l. 17. §. 3. ff. de instit. act. cap. præcedent. n. 22.

Quod verò priorem casum attinet, ulterius distinguendum XII. videtur: An dominus fuerit præsens, an absens. Si præsens resabit in mandati speciem. *l. 6. §. 2. l. 18. l. 53. ff. l. 6. C. mandat.* adeoque ad præcedentem de expressis modis tractationem pertinebit: quamvis nonnulli genuinum illud & proprium mandatum esse nolint. Si absens, quasi contractu institor constitutus intelligetur,

argument. l. 2. l. 41. ff. de negot. gest. l. 22. §. 10. ff. mandati.

Denique spectat huc, quod in *l. 13. pr. ff. de instit. act.* habetur: si negotiorum nostrorum gestor præposuerit & nos rati habuerimus. Ubi interest tamen, an negotia, quibus præponitur, certò & revera sint nostra, an non. Hòc casu negotiorum gestio subest, *l. 6. §. 9. & seqq. ff. l. 9. C. de Negot. gest.* Illò, subsequens rati habitio mandati contractum efformat *l. 60. ff. de R. I., l. ult. C. ad SC. Macedon.* Atque hunc de modis constituendi articulum eò majori cura percolere voluimus, quia ex isto simul elucescit, quâ actione invicem teneantur Factores & Domini, quodnam Factoris officium, quæ mutæ præstationes, de quo suò loco explicatiùs.

CAPUT VI.

- I. In genere Factores constituere possunt, quicumque contractus, quibus constituuntur rectè ineunt.
- II. Femina factorem rectè præponit.
- III. Uti & minor 25. annis, certâ tamen conditione.
- IV. Vbi tamen exactior causâ cognitio requiritur.

D 3

V. In-

V. In foro mercatorum procedi ex bono & equo & non curari apices juris.

VI. Alieno nomine qui præponant factores. *n. seqq.*

VII. Tutores & curatores vice dominorum habentur.

VIII. Ipsi institores alios substituere possunt.

IX. Tum & illi qui vel cum vel sine mandato negotia administrant.

X. Tam ab uno quam à pluribus rectè præsciuntur factores.

- I. Factores constituere possunt, ut eò nunc perveniamus, in genere omnes, qui contractus & negotia, hæctenus inter constituendi modos à nobis relata, validè ineunt geruntque, v. c. quibus jubendi, mandandi, locandi, conducendi &c. jus est, id quod iis, quæ duobus proximis capitibus disputavimus, consequens existit. Nominatim verò Factores maxime constituuntur ab ipsis mercium vel negotiationis dominis, tum etiam eorum nomine ac vice ab aliis. Quod Dominum attinet, nihil interest an mas sit, an femina, nam & ea rectè proponit *l. 7. §. 1. ff. de instit. act. l. 4. C. eod. l. 1. §. 16. ff. de exercitor. act. nec per SC. Vellejanum relevatur, licet pro institore à se præposito intercedere adeoque alienam obligationem in se recipere videatur l. 1. & passim. ff. de instit. act. pr. junct. §. 2. I. quodcum eo qui in alien. potest. Senatus verò omnibus mulieribus qualemcunque alterius cuiusque obligationem suscipientibus succurrat, *l. 1. pr. l. 2. §. 1 4 5. l. 8. §. 1. ff. ad SC. Vellej.* Diversi juris ratio arcescenda partim ab utilitate promiscui usus, *l. 17. §. 2. d. instit. act. & quòd mulier ex actu institoris sui commoda sentit l. 1. d. rit.* Partim ab eo, quod licet mulier primà facie alienæ se obligationi inseruisse videatur, revera tamen & juris effectum*

31.

Aut proprium gessisse negotium intelligitur, cum in rem & nomine ipsius tam ab quam cum institore cuncta agantur, per dicta sup. c. 1. add. l. 7. §. 11. & 12. ff. ad SC. Maced. jam verò mulier non iuvatur SCti auxilio, quando vel intercessio non in periculum rei familiaris aut depauperationem l. 1. §. 1. l. 21. pr. ff. ad SC. Vellej. sed effectu inspecto, in utilitatem & commodum mulieris, aut ad damni saltem averruncationem pertinet

l. 3. l. 8. §. 1. l. 13. l. 17. §. 2. ff. l. 2. C. dict. tit. Novell. 134. cap. 8.

vel foemina ipsa fecit obligationem suamque gessit negotium, l. 8. §. 1. l. 27. §. 2. l. 22. ff. l. 4. l. 6. l. 22. C. d. tit. Nihil III. porrò interest an major sit, qui præponit, an minor 25. annis. Minor tamen, si pupillus tutoris adhibebit auctoritatem l. 9. ff. de instit. act. si Pubes, subsistit, quidẽ præpositio; ipse tamen institoria pulsatur, causa cognita in integrum poterit restitutionem impetrare l. 11. §. 1. dict. tit. unde patet cum mercatorum minorennium factoribus cautiùs esse agendum. Notanter au- IV.

tem & cum mysterio in dict. §. 1. clausulam: non sine causa cognitione: adjectam quis suspicaretur. Quasi se. minuere voluisset Jctus, si aliàs non passim minoribus subvenitur, sed causa cognita, si per insignem negligentiam capti esse manifestè doceantur l. 7. §. 3. l. 11. §. 3. l. 24. §. 1. ff. de minor. ne contra æquitatis maximam, quæ est in l. 25. ff. l. 6. C. de legib. l. 17. §. 3. ff. commodati, per latus restitutionis beneficii magnò incommodò hujus ætatis homines afficiantur, & quodammodo commerciis eis interdicator, nemine cum ipsis, adde & factoribus eorum arg. l. 12. §. 1. ff. de administr. tut. contrahere volente l. 24. §. 1. ff. de minor. (quæ ratio & alibi expenditur, vid. l. 14. §. 5. de S. S. Eccles. l. 11. ff. ad SC. Vellej.) Vel maximè ergo, si causa mercaturam concernat, in ætatis indulgendo auxilio

Præ-

32.

Prætor tardum se & circumspèctum præstare ac omnia ad bonum & æquum redigere, nec nisi causis prægnantissimis moveri debet: ne alioquin cum publico cursus sistatur merciorum difficiliorque fiat, propter quæ in conferenda sæpe à solemnibus juris norma diverit prudentia nostra vid.

l. 1. pr. § 5. & 20. ff. de exercit. act. l. 1. l. 7. seq. l. 11. l. 17. §. 2. seq. ff. de instit. act. supr. c. 1. & 2.

Et hi sunt tibiçines, quibus innititur Brocardicum illud: In V. foro mercatorum procedi summarie atque ex bono & æquo, & non disputari de apicibus juris. arg.

R. I. de An. 1654. §. Als auch bey den Handelsleuten Huldric. Zas. vol. 1. conf. 15. n. 53. Gail. lib. 2. observ. 27. n. 27. Casp. Kloß vol. 3. consil. 135. n. 144. Stephan. Gratian. tom. 1. discept. Forens. 64. n. 12. D. Carpz. in I. P. F. S. p. 1. constit. 2. definit. 2. n. 6. Raph. de Turri de Camb. Dist. 2. quest. 8. n. 44. quest. 14. n. 41. seqq.

ubi tamen advertendum, ne eveniat, quod Celsus Adolefcens scribit: *in genere quaestionem de bono & æquo plerumque sub autoritate juris scientia perniciosè errari. l. 91. §. 3. ff. ac verb. oblig. quem articulum pluribus excutit Benv. Strach. in tr. de mercator. part. ult. princip. partic. 4. per tot.*

VI. Qui alieno nomine præponunt sunt vel vice Domini, Tutores puta & curatores, vel simplices negotiorum gestores. De tutoribus & curatoribus textus est in *l. 5. §. 18. ff. de instit. act. vice enim ac loco dominorum, uti diximus, quantum ad providentiam pupillarem & tutelæ administrationem, habentur illi,*

l. 27. ff. de administ. tut. l. 4. §. 11. junct. §. 6. ff. de

ff. de usucap. l. 7. §. 3. ff. pro empt. 56. §. 4. ff. de furt. l. 157. ff. de R. l.

Per negotiorum gestores intelligimus tum ipsos institores, VIII ab hisce enim alios vel subinstitores ordinari ac substitui posse, textus est in

l. 1. §. 5. ff. de exercitor. act. l. 5. §. 17. (de qua vid. D. Meier. in Endox. Justin. Decad. 5. cap. 5. §. 8.) ff. de instit. act.

Tum alios, qui vel cum mandato negotia administrant, vel IX. sine mandato. Illos posse, sive omnium rerum Procuratores sive unius sint, mandantis nomine constituere factorem, patet, ex *l. 5. §. 18. l. 6. ff. de instit. act. junct. l. 1. ff. de procurat. nec minus de negotiorum gestoribus propriè sic dictis, ut tamen rati habitio domini accedat, idem insinuat Ulpianus in l. 7. in pr. ff. de inst. act. Huc quoque pertinet, quod item servus institorem haberi possit alium servum l. 5. §. 3. ff. de Tributor. act.*

Denique generaliter tenendum, non tantum ab uno, X. sed & à pluribus sive sociis sive non sociis v. c. cohæredibus merci aut tabernæ, sive ex æquis sive ex inæqualibus partibus communi; Factorem rectè præfici, qui illam communi nomine exerceat *l. 13. §. 2. l. 14. ff. de instit. act. ceu & quotidie praticari, quotidiana testatur experientia.*

CAPUT VII.

- I. Correlativorum eadem ratio est.
- II. Qui operas suas locare & mandatam suscipere institores fieri possunt.
- III. Correlatorum regula multis exceptionibus sunt obnoxia.
- IV. Fun-

E

- IV. Fundatur magis in rationis identitate, quàm in correlationis respectu.
- V. Brocardica ejusmodi certò fundamentò carent.
- VI. Impuberibus rectè institutoribus utimur.
- VII. Homines cujuscunque sexus ac conditionis præponi possunt: fœmina, filiifam. servi &c.
- VIII. Quid an Nobiles factores institui possint? N.
- IX. Duplex limitatio sententiæ negativæ.
- X. Quid An Nobilis per institutores mercaturam exercere possit.

I. Haud esse opus videtur, ut de factorum sive institutorum personis dispiciamus peculiariter, cum quæ de illis dici possent ex tractatu de ipsis præponentibus jam tum elucescere videantur, quòd correlatorum eadem ratio & qualitas sit, ut de uno dispositum trahatur ad aliud,

arg. l. 20. ff. de re jud. l. 23. ff. de acceptil. l. 1. C. de Cupress. l. 3. C. de Indict. vid. toll. surd. de Aliment. tit. 4. quest. 18. n. 54. seq. Argentorat. Jcti vol. 1. conf. 74. n. 52. D. Carpzov. in I. P. F. S. part. 3. constit. 11. definit. 27. n. 5.

II. unde etiam hactenus non malè in genere concluderimus, omnes illos qui operas suas locare, mandatum suscipere, etiam institutores fieri posse, secundum dicta *cap. preced. n. 1.*

III. Quia verò isti correlatorum regulæ minùs tutò innitimur, cum non saltem multis obnoxia sit exceptionibus, vid. *Cujac. in Paul. lib. 48. ad edict. p. 708. & nominatim perdat vim suam in contractibus.*

Socin. lib. 3. consil. 74. n. 5. Cravett. de antiquit. temp. part. 4. §. videamus. n. 26. seq. Card.

Card. Tusch. tom. 2. pract. conclus. lit. C. conclus. 1041. n. 15. seqq.

Sed etiam non tam in mutuo isto relatorum habitu, quam in paritate & identitate rationis ex utraque parte militantis fundetur, ceu vel textus subantea citati palam faciunt conf. *Bachov. in comm. ad §. 1. n. 2. I. de societat.* Et aliàs in univ. sum Brocardicis illiusmodi non esse fidendum tanquam fundo & certo fundamento destitutis, ipsi fateantur Pragmatici præcipui Brocardicorum Authores,

Pacian. de probat. lib. 2. c. 25. n. 98. Ioan. Fab. in §. fuerat inst. de action. Tusch. tom. 1. lit. B. conclus. 132. n. 1. J. Cti Argentor. vol. 1. conf. 84. n. 210. J. Cti Marburg. vol. 4. conf. 26. n. 86. D. Klock. vol. 3. conf. 134. n. 282.

Imò qui brocardica commentu malè de jurisprudentia meritos esse pronunciat *Harim. Pistor. lib. 3. quest 30 n. 2.* Rectius itaque & ordine fecerimus hunc quoque articulum peculiari visione illustrantes: præsertim cum non desint, qui institores quidem, non autem v. c. locatores vel mandatarii fieri possunt, ut enim ab hoc exordiamur, institoribus uti possimus, non tantum hominibus justæ ac perfectæ ætatis, sed quoque impuberibus sive filiifamilias sint, sive pupilli *l. 7. §. 1 ff. de instit. act. add. l. 1. §. 4. ff. de exerc. act.* licet ejusmodi ætatis homines non temerè quis idoneos aut admitteudum dixerit, ut Factores, in strictiori vocis usu, constituentur: quò pertinet, quòd J. Ctus in *l. 8. ff. de instit. act.* ait: *tabernis* plerumque pueros vel puellas præponi. In vernacula nostra hujus farinae Institores, vocari solent *Ladendiener / Krahnjungen* / aut si ætatis maturioris & in exercitio- ne institoria aliquantò vetustiores, *Kauffmans, Krahmer*

VII. Gesellen. Porrò nihil interest, an masculi præponantur, an
fœminæ *l. 7. §. 1. ff. de instit. act. patres an filii familias.*
d. l. 7. §. 1. l. 19. §. 2. ff. de instit. act. l. 7. §. 11. ff.
ad SC. Macedon. §. 2. junct. pr. & §. 6. I. quod
cum eo qui in alien. potest.

Liberi an servi, ii que sive proprii sive alieni *l. 1. l. 5. §. 3. 6.*
seqq. l. 7. §. 1. l. 11. §. 8. & seqq. ll. ff. l. 1. 2. & 3. C. de instit. act.
§. 2. inst. quod cum eo & c. Ingenui an liberti. *l. 1. l. 19. §. 1.*

VIII. l. 20. ff. de instit. act. Annum verò etiam Nobiles, an igno-
biles duntaxat? Prius negandum esse tùm per expressos
textus in *l. 12. §. 3. C. de cohortal. add. l. 7. C. de incest. nupt. l. 1.*
C. de natur. lib. tùm quod multò minùs alienò nomine exer-
cere mercimonia licitum nobilitati, cùm nec propriò id sit
permissum,

l. 3. C. de commerc. l. 6. C. de dignit. d. l. 12. §. 3.
d. l. 7. d. l. 1. Tiraguell. de nobilit. c. 33. n. seqq.
Mysf. cent. 6. obs. 54. n. 5. seqq. Ios. Noldende
Nobilit. c. 17. n. 174. Besold. diff. 2. de jure &
ord. civ. tb. 41. sub fin. Strauch. de mercatur.
part. 3. n. 14. seq. Scacc. de mercatur. & camb.
§. 1. quæst. 7. part. 3. limit. 17. n. 20. seq. D. Carpz.
lib. 1. Resp. Elect. tit. 5. Resp. 41. n. 23.

ut autem nonnulli distinguant i. inter mercimonia urbi-
bus perniciofa, quibus scil. reliquæ Plebi mercaturæ lucra
intercipiuntur; & alia, quæ istum in modum comparata
non sunt, juxta *d. l. 3. C. de commerc. Limn. lib. 6. I. P. c. 5. n. 75.*
seq. 2. inter viliores seu ultimam, qualem exercent Propo-
læ, de quibus vid. *Hillig. in Don. Enucl. lib. 18. cap. 6. lit. I. &*
amplam copiosamque ins gross handelur quæ potiùs publicæ
deserviat utilitati, quàm privatis quæstibus, juxta

d. l.

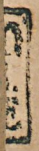
37.

d. l. 6. d. l. 12. §. 3. add. l. 44. §. 1. ff. de Edil. Ed. Befold. d. th. 41. p. 137. Strach. de mercatur. p. 2. n. 19. seq. Coll. Argent. ad lib. 14. ff. tit. 1. th. 4. Limn. d. cap. 5. n. 77. seq. Add. Sigon. lib. 2. de jure Civ. Rom. cap. 10.

ut utrobique prioris generis negotiatio licita, posterioris vendita habeatur. Attamen quia Factores, institoresque & mercaturam exercent & alieno seu procuratorio nomine, quod posterius etiam per se vile quodammodo ac sordidum existimatur. *l. 34. C. de Decur.* indistinctè sententia negativa retinenda erit, prout etiam in iis rebus, ubi permessa nobilitati mercatura, nobiles tamen ipsi seu per sese illam exercere prohibentur *Limn. d. c. 5. n. 72. & in addit. ad n. 70. & 77.* Quam tamen dupliciter limitari poterimus, 1. in terminis IX. negotiationis maximè amplæ, splendidæ, & ad reipubl. bonum insigniter facientis: ut adeò institoria ista procuratio instar sit publici cujusdam egregii muneris, *arg. prædictorum. add. l. 5. ff. de mun. & bon. l. 5. §. 3. ff. de jure immun.* Cujusmodi est Anglorum Factor supremus in India Surata habitatis, viginti quatuor circior personarum ministerio utens: De quo aliisque tum Anglorum tum Batavorum Factoribus Indicis, officio isto cum quadam dignitate perfungentibus, vid. Nobiliss. à Mandelsto Morgenländ. Reisebeschreib. *lib. 1. cap. 13.* Ita C. Terentium Varronem, qui consul exercitum ad Cannas pulcherrimum amisit, institorem mercis fuisse ex Livio tradit Carolus Sigon. *lib. 2. de antiq. jure Civ. Rom. c. 10.* quamvis Terentius ille relicto sordido ministerio, uti appellat Livius, animum ad togam & forum adjiciens ad honores & denique ad consulatum pervenit; commemorante Liv. *lib. 22. histor. cap. 26.* 2. quando aliter consu-

E 3

uetu-

suetudine ac observantiâ receptum, quo sc. casu nobilitati mercaturam non derogare Dd. communiter tradunt

Myns. d. obs. 54. n. 11. C. A. d. loco Nolden de d. c. 17 n. 175. in. fin. Straccb. d. p. 2. n. 18. Limn. d. c. 5. n. 71. Scacc. d. limit. 17. n. 22.

fic Genuæ, Anconæ, Venetiis, Luca, Florentiæ mercaturam exercet nobilitas, adeo ut inter ipsos nobilissimi sint maximi mercatores, testibus Authoribus jam citatis; unde etiam in Germania nostra, si cui ordinis equestris privilegio aut investituræ beneficio jus braxandi & vendendi cerevisiam, *Brau, Malz, Haus / Schenckstätt / Schenckrecht* concessum fueris, is jure illo suo uti poterit, citra ullam dignitatis imminutionem

Schrader consil. 44. n. 24. & seqq. Myns. Decad. 15. respon. 1. q. 3. n. 77. & alios. Limn. d. c. 5. n. 79. add. D. Carpz. lib. 1. Respons. Elector. 37.

- X. Coronidis ergo subijcimus, quod tamen propriè ad caput præcedens pertinuisset: An ergo nobiles per institores mercaturam exercere possint? terigimus illam controversiam sup. cap. 1. & quidem in negativam magis propendemus per tradita *Jossæ Nolden d. n. 175. Coll. publ. d. S. R. R. vol. 1. disp. 9. tb. 8. lit. B.* salvis tamen cujusque loci moribus ac consuetudinibus.

CAPUT VIII.

- I. *Pro institoribus insularii quoq; & aedificio alii custodiendo præpositi habentur. n. seq.*
- II. *Insula quid? n. seq.*
- III. *Pacthäuser.*

IV. *In-*

- IV. *Institutorum numero, qui agris colendis & pecuniis fœnerandis præsent, veniunt.*
- V. *Vocabulum negotii pro negotiatione in jure nostro sæpe accipitur.*
- VI. *Institoris appellatio improprie iis, qui n. i. & 4. recensiti, tribuitur.*
- VII. *Objectum verum Institoris.*
- VIII. *Negotiationum varia genera.*
- IX. *Qualis negotiatio hic intelligatur.*
- X. *Artificium exercentes etiam pro institutoribus habentur in jure nostro.*
- XI. *Vt & Cauponio præpositi.*
- XII. *Quis negotiari dicatur & circa quam rem versetur negotiatio.*
- XIII. *Mangones & Venalitarii.*
- XIV. *Divisio negotiationis in licitam & illicitam.*
- XV. *Quinam dicantur Rauffleute vel grossarii & quinam Krämer.*
- XVI. *Negotiationi non tantum universaliter sed & particulariter recte præponitur.*
- XVII. *Alia negotiatio domestica, alia peregrina.*
- XVIII. *Vtraque huc pertinet.*
- XIX. *Negotiatio dividitur in nauticam & terrestrem*
- XX. *De negotiatione terrestri hic tantum agitur.*

De rebus quoque ac negotiis, quibus præfici solent fa- I.
ctores, nonnulla erunt adnotanda. Equidem cuicumque
negotio præpositum Ulpianus institorem appellat in *l. 5. in
pr. ff. de institor. act.* Adeò ut etiam institores esse scribat
qui ædificio custodiendo *d. l. 5. §. 1.* aut insulæ custodiendæ
præpositi, quod genus Insularii dicuntur, *dict.*

dict. l. 5. §. 1. add. l. ult. ff. de offic. prefect. vigil. l. 16. §. 1. ff. de usu & habitat. l. 15. §. 2. ff. de instruct. & instrum. legat. l. 166. ff. de V. S.

- II. Insula autem erat ædificium aliquod à reliquis domibus legitimo spacio, duorum nempe cum dimidio pedum quod angiportum dicitur *Godd. ad l. 59. ff. de V. S. n. 6.* mercium importandarum exportandarumque gratiâ se junctum. *arg. l. 3. §. 2. ff. de offic. prefect. vigil. l. 14. ff. de servitut. pradiorum urb.*
- III. *Cujac. lib. 1. observat. 14.* Unde hodiè ædificia illa, quæ nostro idiomate *Packhäuser* dicuntur, insulis similia esse conicit *Góddeys ad dict. l. 59. n. 4.* licet vulgò insulam vocent quamcunque domum, quæ aliis ædibus non juncta, seu undique viam habet.

Gotthofr. ad l. 58. ff. locat. conduct. Franc. Marcus Grapal. lib. 1. c. 1. quem citat D. Struve exercitat. 20. tb. 32.

- ubi tamen per viam publica intelligenda non videtur, cum angiporra fuerint publicè non pervia *Terent. in Adelpb. act. 4.*
- IV. *Scen. 2.* Sic porrò institoribus accenset *Jctus* qui agris colendis *l. 5. §. 2. de institor. act.* item pecuniis fanerandis, hoc est mutuis dandis & accipiendis vid.

Coll. Argent. ad lib. 14. ff. tit. 3. tb. 4. n. 23. præponuntur *dict. l. 5. §. 2. l. 19. §. 3. ff. de instit. act. l. 8. ff. quod cum eo qui in alien. potest.*

- V. Verùm *Jctus* in dicta *l. 5. pr.* negotii vocem pro negotiatio-
ne posuisse videtur, qualis vocabuli illius usus & acceptio in
jure nostro non insolens: vid.

*l. 19. §. 1. ff. l. 3. C. de instit. act. l. 47. §. 6. l. 58. ff. de administr. tut. vel. curat. l. 88. §. 3. de le-
gat.*

41.

gat. 2. l. 65. in pr. de legat. 3. l. 18. ff. de jure patronat. l. 38. §. 1. ff. de oper. libertor. l. 4. §. 2. de his qui notantur infam.

Præterea quoque institoris vocabulum in dictis textibus latius & improprie sumptum esse exinde apparet: quod agris colendis fructibusque percipiendis, ædibus item custodiae ergo & pecuniis fænerandis præpositi institores esse alibi negentur *l. 11. §. 6. l. 16. l. 19. in pr. ff. de instit. act.* Sicuti in specie fænebris pecuniæ causam à negotiatione aperte discernit Imperator in §. *inst. quod cum eo qui.* Institoris itaque proprie sic dicti genuinum objectum est quævis negotiatio. VI.

l. 3. l. 16. l. 18. ff. l. 1. C. de instit. act. §. 2. & 5. inst. quod cum eo qui in alien. pot. l. 1. in pr. & §. seqq. l. 5. §. 4. ff. de tribut. act. junct. l. 11. §. 7. ff. de inst. act.

Varia autem dantur negotiationum genera: latius siquidem acceptam distribuunt negotiationem in publicam seu politicam, quæ civitatum gubernatores communi necessitati succurrunt; cujusmodi sunt negotiationes, quibus annonam publicam juvari faciunt. VIII.

l. 5. §. 3. ff. de jure immunitat. Jcti Marp. vol. 2. conf. 28. n. 2. D. Wilhelm. Anton de rescript. moratoris conclus. 36. n. 5. ubi plures.

& privatam quæ iterum vel œconomica vel lucrativa: illa instituitur sui suorumque sustentandorum gratia, hæc, quæ quis aliquid emit, ut postea carius vendat: post

Medinam Scaccia de commerc. §. 1. q. 7. part. 2. ampliat. 12. n. 7.

Quæ posterioris generis negotiatio hujus loci, & species est IX.

F

com-

commercii, quo aliquid damus vel rem emimus, ut plus seu
 majora lucremur *Scacc. dict. tract. §. 1. q. 1. n. 8.* quia vero rem
 v. c. vendimus, vel in eadem, in qua comparavimus, formâ
 superstitem vel immutatam; inde negotiatio ista quæstuarîa
 duplici modo talis dicitur; priori, artificii appellationem
 vel opificii subit, vid.

*l. 27. ff. de pecul. l. 65. §. 1. & seq. ff. de legat. 3.
 l. 23. l. 38. ff. de oper. libertor. Carol. Sigon. lib.
 2. de antiquo jure Civ. Roman. c. 12. Besold.
 in dissert. 2. de jure ordinis civium. c. 11. n. 3.
 C. P. de stat. rei Rom. vol. 2. d. sp. 9. part. 2. t. b. 9.*

& negotiatio esse negatur in c. 11. D. 88. posterioris generis in
 specie negotiatio vel mercatura dicitur *Scacc. dict. n. 7. &
 dict. q. 1. n. 12. & seq. unde & ea, quæ scilicet circa mercem
 propriè dictam occupatur l. 1. §. 1. ff. de tribut. act.* huc pro-
 X. priè pertinet, secundum dicta supra c. 2. Licet aliàs artifi-
 um & simile ministerium exercentes in jure nostro instito-
 rum loco & nomine veniant, ceu & alibi apud probatâ lati-
 mitatis autores. vid.

*l. 5. §. 6. & 10. ff. de institor. act. l. 1. §. 1. ff. de
 tributor. act. junct. l. 11. §. 7. ff. de institor. act.
 l. 27. ff. de pecul. Senec. lib. 6. de beneficiis. c. 17.
 Livius lib. 22. histor. c. 26. in pr.*

XI. Sic cauponio vel cauponæ exercendæ præpositus (Wirth-
 schafft zutreiben / ein Haußknecht) institor habetur & voca-
 tur in

*l. 13. l. 15. l. 17. §. 2. ff. de instruct. & instrum le-
 gat. l. 1. §. 5. ff. naut. caupon. stabular. addatur
 supr. c. 2. n. 5. in fin.*

XII. Negotiari autem seu mercari quis dicitur non ab uno aliquo
 actu

43.

actu aut emptione rei alicujus, quam perpetuò retinere cogitat: sed qui lucri faciendi causa res comparat eo animo, ut rursus distrahat, venum proponat, exportet, importet, &c. arg.

l. 73. ff. de legat. 3. l. 5. §. 8. ff. de jure immunitat. l. unic. C. de Nundin. Goddeus ad leg. 66. n. 2. in fin. n. 3. & 6 ff. de verbor. signif. add. Raphaël de Turri in tract. de camb. disp. 2. q. 17. n. 26. & seq.

unde simul patet circa res mobiles saltem versari negotiationem *l. 66. ibiq. Gódd. n. 4. & seq. l. 207. ff. de V. S.* Ut tamen ^{XIII} mancipia excipiantur, quorum exercentes negotiationem, non mercatores, sed venalitarii & mangones appellantur, *l. 11. ff. de negot. gest. l. 73. §. 4. ff. de legat. 3. l. 207. ubi Forner. ff. de V. S.*

Est verò negotiatio alia licita alia illic ita *l. 6. §. 4. ff. de off. XIV pref. l. 2. ff. de jure patron.* De licita tantummodo nos intelligendi: Illicitam in universum omnem illam pronunciat, quæ in Reipublicæ detrimentum vergit.

Scacc. dict. tract. §. 1. quest. 7. part. 3. limitat. 10. n. 2. add. Coll. publ. dict. vol. 2. disp. 9. part. 1. th. 9. lit. B.

In specie de veteris negotiationibus agitur in titulo C. de commerciis, tit. quæ res exportare, tit. quæ res venire tit. de monopolis & in ordinationibus politicis rubric. de monopolia und schädliche Vorkauff &c. rubric. von Verkaufung der Feucht im Felde *Coll. Argent. lib. 18. ff. th. 67. & seqq.*

Deinde negotiatio quædam est tenuis quædam ampla ^{XV} & copiosa *Cic. lib. 1. de offic. arg. l. 12. §. 3. C. de cohortal. l. 6. C. de dignitat. addatur. c. preced. n. 8. c. 3. n. 10.*

F 2

quæ

quæ utraq; inſitorum operâ agi poterit. Videtur autem ampla & tenuis negotiatio dici dupliciter, 1. ratione diſtractionis, ut illi amplam negotiationem gerere cenſeantur, die mit gangen Stücken ins groſß handeln / unde vulgò Groſſarii, Ioan à Sande Decif. Frif. lib. 5. tit. 6. defn. 2. (ubi præiudiciis ſupremi Senatus Frif. confirmat, *Eos qui gemmis negotiantur, uti quoque qui cereviſiam per dolia integra vel dimidiata: itemque in majori quantitate per averſionem vendunt, non eſſe referendos in numerum minutatim vendentium*) & nonnullibi per excellentiam dicuntur Rauffleute: tenuem illi die ſtückweiſß bey der Ehlen und mit Pfunden verkaufen / ad differentiam eorum Kramer appellati. conferantur jam citati textus. ſecundò ratione quantitatis, prout nempe aliquis vel omnes facultates ſuas vel maiorem minoremve earum partem mercaturæ confert *l. 5. ff. de muner. l. 5. §. 8. & 9. ff. de jure immunitat.* Utrobique autem mercatores Magnarii & Pantapolar ſplendidioris meliorisq; conditionis habentur, ceu ex citat. II. liquet: quòd pertinet, quòd negotiatores minutatim vendentes ad bonorum ceſſionem nō admitti decidunt ap. Joan. Papon. lib. 10. rer. in Franc. judic. tit. 10. de ceſſ. bon. arreſt. 10.

XVI Tenendum hic eſt non tantum negotiatiōni quæſtuaria univerſaliter, uti cum Dd. à ſe citatis docet Weſemb.

ff. de inſitor. act. n. 1. & 5. Treutl. vol. 1. diſp. 24. tb. 7. lit. B.

ſed & ad unum aliquod negotiatiōnis genus aut certum factum præponi poſſe inſitorem, ceu evincunt exempla in *l. 5. §. 1. & ſeqq. l. 17. l. 19. ff. de inſtit. act. l. 8. ff. quodcum eo*, inter quæ notabiliter recenſentur circitores, quibus veſtes vel aliæ res circumferendæ & diſtrahendæ dantur, in vernacula noſtra vocant Hauſpieren / Tredeler; Umträger *d. l. 5. §. 4. ff. de inſtit. act.* Porro

Porrò negotiationem aliam possumus facere quasi do-^{XVII.}
 mesticam; aliam transmarinam seu peregrinam, in qua præ-
 cipuè factorum & institorum usus est *l. 19. §. 3. ff. de judic. l. 10.*
qui & à quib. manumitt. l. 5. §. 3. ff. de jure immunit. potest si-
quidem unus idemq; mercator plures negotiationes in vari-
is mundi partibus per ministros exercere *Raphaël. de Turri d.*
tract. part. 3. q. 1. n. 18. Neutram verò hinc exclusam volu-^{XVIII}
 mus: neque enim causæ quid videmus, cur illos qui domi
 merces alienas vendunt, institores perhibendi non sint, uti
 vult *Wesemb. in d. §. ff. de instit. act. n. 1. in fin. conf. Excell.*
D. Hahn. Præceptor ac hospes quondam meus atatem colendus. in
notis ibidem. Quamvis ii qui in oris distitis mercaturam a-
 lieno nomine exercent cum primis factorum appellatione
 efferi soleant. Tandem quædam negotiatio potest dici ^{XIX.}
 nautica seu maritima quædam terrestris arg.

ritulorum ff. de exercitor. & instit. act. item tit.
ff. de usur. & de nautico fœnore ibique Gotbofr.
lit. A. Wesemb. in d. §. ff. de exercit. act. n. 2.
& de instit. act. n. 1. Magnific. D. Tabor in Fælo
Ariadneo ff. ad dict. tit.

Nauticam dicimus quam magister aut ipse etiam dominus
 vel conductor navis mercibus eam aut vectoribus locando
 exercet *l. 3. §. 7. & 12. l. 4. ff. de exercit. act.* Terrestrem, ^{XX.}
 quæ ex aliis causis geritur: & huic tantum modò, non illi
 qui præficitur institor est; adèd ut licet magister navis mer-
 cibus etiam emendis vendendisq; præpositus fuerit, nihi-
 lominus magister maneat & pro institore non accipiatur *l. 3.*
§. 3. ff. de exercit. act. add. supr. c. 5.

F 3

CA-

U
L
B
L
I
B
R
A
R
I
U
M

CAPUT IX.

- I. Omnes volunt viliter emere, & carè vendere.
 II. Et hæcenus circumscriptio naturaliter licita dicitur.
 III. Imprimis in negotiatione lucrativa.
 IV. Cupiditas lucrandi nimia multorū sepe flagitiorū causa est
 V. Lucrum justum est permissum.
 VI. Differunt. Factores à mandatariis.
 VII. Similes autem sociis ratione questus.
 VIII. Pro lucro sperato nonnunquam damnum obvenit.
 IX. Vocabula questus & lucrum his promiscuè habentur licèd aliàs differant.
 X. Lucrum & damnum propriè quod dicatur.
- I. Quod de privata etiam seu æconomica negotiatione ajunt Imperatores, venditores cariore distrahèdi emptores viliori comparandi votum gerentes ad contractum accedere in *l. 8. C. de rescind. vend.* sive ut concisus effert D. Augustinus *lib 13. de civit. Dei c. 2.* omnes velle viliter emere & carè vendere. Atque ut hæcenus se circumscribant, naturaliter (id est ob hominum ingentiam cupidinem, necessitates humanas & commerciorum utilitatem; nunquam enim non, quæ est hominum ad dissentendum facilitas naturalis. *l. 17. §. 6. ff. de recept. qui arbitri. recept.* alter precio se justo majori emisse, alter viliore vendidisse causaretur; ex quo litium materies perpetua & præsentanea commerciorum sufflaminatio, utraque cum reipublicæ ingenti damno conjuncta per
l. 21. ff. de reb. cred. l. 2. ff. de aqua & aqua pluv. ar. cend. l. 1. ff. de usucap. junct. l. 5. ff. pro soc. pr. inst. de pœnis. rem. litigant. & dicta c. 1.
- II. quare meritò summa hic habetur ratio quæ pro publica utilitate facit *l. 43. ff. de religios. & sumpt. fun. add. l. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil.)*

47.

Aquil. licitum pronunciat, ut quod pluris est, minoris ematur, quod minoris est pluris vendatur l. 16. §. 4. ff. de minor. l. 22. §. 3. ff. locat. conf. l. 4. l. 11. §. 15. C. de rescind. vendit. c. 13. distinct. 88. id maxime in negotiatione, quam lucratioriam, indigetavimus locum sibi exposcit; lucri siquidem spes & auri sacra fames faciunt, ut

Impiger extremos currat mercator ad Indos

Per mare pauperiem fugiens per saxa per ignes.

Horat

ep. I.

unde sublata spe quæstus languere mercatum scribit Seneca: & ad ineunda libentius frequentandaq; commercia, aliqua emolumentum captatione alliciendos fuisse homines autumat Joh. Robert. J. C. ut, qui eo quoq; nomine circumventionem, qua de egimus, dolum bonum appellat in lib. 3. sentent. c. 12. Nimia tamen & effrenis lucrandi cupiditas facili negotio degenerare solet in varii generis turpitudinum matrem, præsertim apud ultimi subsellii negotiatores de quibus l. 44. §. 4. ff. de adilit. edict. non tantum sc. mendaciorum & perjuriorum, cap. 11. & seqq. dist. 18.

Strauch. de mercator part. 2. n. 9. Celsus Bargal. de dolo lib. 5. c. 15. n. 8. D. Gvilhelm. Anton. de rescript. morator. conclus. 24. n. 3. & seqq.

ubi rythmos nostratium & adagia hanc in rem affert. Sed quoq; aliorum flagitiorum Ecclesiast. c. 27. v. 4. & seqq. canon. 2. distinct. 5. de pœnitent. add. Strauch. dict. tract. part. 2. n. 6. & seqq. Sed missis hisce, justum lucrum, puta quod ex laborum sumptuum discriminum æqua æstimatione ac collatione efflorescit, & spectare & sperare quis potest negotiator non illaudatus: per textus supr. citatos. Imò juxta diverbium germanicum: Wer einen ziemlichen Gewinn nimbt / der gibet seihem Nächsten einen Almosen / Christoph. Leheman, in floril. politis.

litic. voce Rauffmanisch iff. add. Iohan. Nider de contract. mercator. c. 1. n. 16. c. 3. n. 13. Proinde non eas tantum, quibus

- VI. ipsi supersumus negotiationes, sed & quas per institores exercemus, ad quæstum referre licet: Ut vel hinc præcipua, qua ab aliis mandatariis & rerum alienarum administratoribus separantur factores, differentia tracta videatur: Namque pro institore aliquis habendus non est, nisi qui quæstus ergo alterius negotio præpositus *l. 1. l. 16. l. 17. §. 2. ff. de inst. act. Paul. lib. 2. sent. tit. 8. §. 1.*
- VII. Hac ergò ratione institores socii similes apparent, qui itidem lucri seu quæstus, sed communis, gratia res suas operasvè conjungunt
l. 7. §. seqq. l. 29. §. 2. l. 52. §. 4. l. 67. ff. pro soc. Hilliger. in Donell. enucleat. lib. 13. c. 15. in fin.
- VIII. Illud autem nihil interest an ipsa re acquiratur lucrum, an damnum ex adverso præponenti afferat institoris opera: ut ad eò ab hinc alienum non sit, quod de societate dicitur, eam contrahendo tam lucri quam damni communionem iniri *l. 67. in pr. ff. pro soc.* prout & alibi in negotiorum gestore, ut utiliter gessisse intelligatur, cœptum esse utiliter spectamus,
- IX. non diversum exitum *l. 11. §. 1. l. 12. §. 2. ff. de negot. gest.* Quæstus autem & lucri vocabula promiscuè habemus, quamvis propriè agendo differant, ut quæstus denoretur qui ex opera alicujus provenit, lucrum, quodvis etiam alterius originis emolumentum seu compendium *l. 7. l. 8. junct. l. 13. ff. pro soc.* De cætero quæstum seu lucrum illud demum perhibent
- X. Jæti quod omni damno subducto remanet: non aliter ac damnum, quod omni lucro detracto

§. 2. in fin. Inst. de societ. l. 30. ff. pro soc. arg. l. 30. §. 1. ff. de V. S. Carpz. in I. P. F. S. part. 3. constit. 15. definit. 46. n. 5. Barbof. locuplet. lib. 10. c. 29. axiom. 11.

CA-

CAPUT X.

- I. Factor prepositionis formam exactè observet.
- II. Non secus ac procurator limites mandati.
- III. Institori ratione ejus, quod excessit adversus dominum non competit actio.
- IV. Regula de forma prescriptionis servanda, limitatur.
 1. ubi certa forma non est prescripta.
- V. 2. Si institor limites mandati excedendo meliorem reddidit conditionem præponentis.
- VI. 3. Quando in necessariam executionis consequentiam receditur à mandati finibus. n. seq.
- VII. Qui vult consequens vult etiam antecedens.
- VIII. Factor sine certo mandato prepositus ad quod respicere debeat?
- IX. Factor quocumq; modo constitutus debet inchoatam negotiationem exercere, conservare &c.
- XI. Omnes rerum alienarum administratores tenentur rationes reddere actus sui.
- XII. Et inde etiam factores.
- XIII. Liber rationum quomodo conficiendus.
- XIV. Rationes quomodo legitime reddenda.
- XV. Rationibus subscriptis & de super facta quietatione, regulariter non permittitur retractatio.

Rerum nunc series postulat, ut tum de officio Factoris videamus, post etiam de iis, ad quæ præponens obstrictus tenetur. Quod prius attinet, considerabimus illud & promiscuè seu generaliter, & per species. Generaliter ergo Factori incumbit: I. ut legem & conditionem præpositionis probè sibi ob

G

ocu-

oculos statuat, illam constanter & accuratè observet, nec ab ea, sive agendo sive omitendo, vel latum unguem defleat, sed in eam causam, in quam præpositus est, v. c. merces comparet, vendat, pecuniam mutuò sumptam erogat, *l. 11. §. 5. ff. de inst. act. arg. l. 7. pr. junct. §. 2. ff. de exercit. act.* in quo imaginem mandatarii, nam & præpositionis forma sæpè appellatur mandatum.

l. 5. §. 15. ff. de instit. act. l. 8. ff. quod cum eo qui in alien. pot. l. 1. §. 12. de exercitor. act.

- II. omninò refert instititor, quòd limites mandati seu formæ præscriptæ non minùs diligenter custodire teneatur, quàm procurator *l. 5. ff. mandati. l. 12. C. §. 8. inst. eod.* imò quemadmodum procurator quatenus formam mandati excessit, eatenus procurator esse non intelligitur *l. 5. pr. §. 2. l. 33. ff. mandati.* adeoque ex ejusmodi gestu contrahentes cum mandatario nullam in mandantem sibi obligationem acquirunt, sed hic v. gr. rem à procuratore suo ita venditam liberè vindicat *l. 5. §. 3. 4. ff. mandati. l. 12. C. eod. l. 1. §. 3. ff. de except. rei vendit.* eundem in modum præponens ex contractibus instititoris extra præpositionis formam gestis institorià conveniri nequit,

l. 19. §. 3. l. 5. §. 11. seqq. l. 11. §. 5. ff. de instit. act. ubi Wesemb. in d. §. 12. 3. & Excell. D. Habn. in obser. add. n.

- III. ut & hactenus pro institore non haberi præpositum, non minus hinc manifestò elucescat, aliàs enim actio institoria denegari non posset. Ex quo nunc ulterius consequitur, ratione ejus quod excessit institori actionem adversus præponentem non competere, ceu & in mandatariis explorati juris est, *l. 3. §. 2. l. 4. l. 41. ff. mandat. §. 8. instit. eod.* Quinimò illius vi compara-

§1.

parationis & similitudinis freti, easdem, quæ regulæ de finibus mandati custodiendis quadrant, limitationes etiam nostræ huic de lege præpositionis servanda, commodè aptari existimamus: Nimirum obtinere eam l. ubi certa forma præscripta, l. 35. l. 46. ff. mandati. ubi D. Franzk. in comment. n. 80. quo referre possemus, quod habetur in l. n. §. 5. ff. de instit. act. si præpones in conditione præpositionis ita variavit, ut quomodo agendum & quid sequendum sit, pervidere non valeat institutor, tunc eum formæ isti haud existere alligatum, v. c. si dominus modò vetet modò permittat contrahi cum aliquo, potest contrahere institutor & tenetur præponens. Pertinet huc etiam casus, quo dominus certæ quidem rei præposuit institutorem, sed postea ipsum & alia negotia agere permisit ac quasi in omnibus suo nomine substituit: tacite enim plenius mandatum dedisse intelligitur, adeoque de reliquis etiam ex fide tamen gestis tenetur, ut ut lege præpositionis non comprehensis. l. 8. ff. quod cum eo qui & c. add. l. 60. §. 4. ff. mandati. 2. Si institutor limites mandati excedendo meliorem fecit præponentis conditionem v. c. merces minoris emendo aut majoris vendendo l. 5. §. 5. ff. mand. voluntati enim & intentioni præponentis hoc consentaneum, utpote qui quæstus ergò præposuit institutor, atq; ut is carius vendat & vilius emat, omninò voluisse censetur. l. 16. ff. de instit. act. cap. preced. n. seqq. quæ autem negotia ex natura sua insunt, pro cautis & expressis habentur l. 3. ff. de reb. cred. cunctaque ad præsumptam voluntatem & commodum præponentis vel mandantis reduci oportet, l. 1. l. 16. de instit. act. j. l. 46. l. 60. §. 4. ff. mand. 3. Quod à forma præscripta recedere liceat, quatenus id in illius exsequendæ necessariam consequentiam fit l. 56. l. 62. ff. de procurator. Regulare enim est, non tantum pri-

IV;

V.

VI.

VII.

G 2

vatis

vatis sed & in publicis causis, ut qui vult consequens; necessarium quoque antecedens velle censeatur.

l. 2. ff. de iurisdic. arg. l. 10. ff. de servit. urb. præd. l. 3. §. 3. ff. de S. R. P. l. 6 de aliment. & cibariis. legat. §. 2. l. cui & quibus ex caus. man. §. 1. l. qui test. tut. l. 5. C. de necess. serv. hered. instit. & c.

Atque hinc est quod institor ad emendas saltem merces præpositus, possit etiam pecuniam mutuam accipere, quia scilicet absque ea merces comparare nequit

l. 5. §. 13. l. 19. §. 2. ff. de instit. act. add. l. 1. §. 8. ff. de exercitor. act.

item, quod creditori pro se fideiussorem constituere *d. l. 5. §. 16.* quod mensæ nummulariæ præpositus, chirographum creditori dare eoque nomen præponentis obligare possit *l. 20. ff. de instit. act.* Alia exempla in dict. *l. 5. §. 13. seqq. & dict. l. 1. §. 7. seqq. l. 7. ff. de exercit. act.* Quid autem si nulla existat præpositionis formula? ceu contingit, quando quis ab-

VIII solutè institoris officium suscipit. Et putamus isto in officio exsequendo ad duo respicere debere factorem. 1. ut in omnibus commoda domini juvet ac promoveat, ne scilicet damnosa ipsi sed potius quæstiosa sit negotiatio, arg. *l. 1. l. 16. de inst. act.* adeoque unò verbò utiliter rem gerat, *l. 10. §. 1. l. 12. §. 2. ff. de negot. gest.* 2. ut eadem & eodem modò agat, quo dominus agere consuevit: quando enim novas & insolitas negotiationes gerit, si quod damnum ex ea re secutum, institorem sequeretur: lucrum verò dominum. *l. 11. ff. de negot. gest. add. l. 3. §. 3. de in rem vers.* II. Omnino debet exercere negotiationem, consummare, explicare & conservare, sive interveniente mandato *l. 5. §. 1. l. 22. §. 11. l. 35. l. 60. §. 4. ff. mandat* sive.

53.
 sive societate, l. 21. §. 2. ff. de negot. gest. arg. l. 40. ff. pro soc.
 sive quasi contractu negotiorum gestionis l. 6. §. 12. l. 21. §. 2.
 ff. l. 20. C. de negot. gest. sive locatione l. 22. C. locati sive con-
 tractu innominato l. 5. §. 4. de prescript. verb. sive aliis modis
 factor constitutus est. In universum enim voluntatis qui-
 dem est officium vel negotia suscipere, at necessitatis con-
 summare l. 17. §. 3. ff. commodati. Nec aliud in iis dicendum, X.
 qui potestati nostræ subsunt, filiis puta & servis, imprimis e-
 nim hi iussibus domini patrisve obtemperare & commissa
 negotia expedire debent

§. 1. I. de his qui sui vel al. juris. l. 23. §. 1. ff. de
 usufr. §. 3. I. de usu & habit. l. 2. ff. de just. &
 jure. tit. ff. de obseq. parent. & patron. t. tit.
 C. de patr. potest. arg. l. 4. l. 157. 167. ff. de
 R. I.

unde & frequentissima eorum mentio in tit. ff. & C. de instit.
 act. §. 2. & seqq. Inst. quodcum eo qui & c. nec obstat l. 10. ff. de
 obseq. parent. & patron. ubi dicitur: pietatem liberi parentibus
 non operas debent. Loquitur enim ibi JCtus de filiis eman-
 cipatis, & quod emancipationis causâ frustra de iis operas
 stipuletur pater. add. l. 4. ff. si à par. quis manumiss. Excell. D.
 Eichel Præceptor quondam meus ætatem venerandus, de
 jure quo natur. par. & lib. & c. part. 2. §. 9. & seqq.

III. Quod in iis, qui suo nomine mercaturas agunt, XI.
 solertis & utilissimæ prudentiæ, ut nempe calamo non par-
 cant, sed actus sui rationem diligenter conficiant, Benven.
 Strach. de mercat. p. 2. n. 15. add. n. 51. Id præterea in Factori-
 bus i. necessitatis: uti enim omnes rerum alienarum admi-
 nistratores gestionis suæ rationes & conficere & reddere te-
 nentur

G 3

arg.

arg. l. 9. ff. de edend. cap. 17. vers. legitur n. extr. de accusat. Dec. cons. 178. n. 1. Thoming. vol. 1. cons. 50. n. 32. Hieronim. Marilian. decis. 13. n. 4. & 6. Munoz. de Escobar de ratiociniis administrat. c. 3. per tot. Petrus Frider. lib. 2. de process. extrab. c. 49. n. 1. & 14.

XII. Ita in factoribus idem obtinere nulli dubitamus: quod quidem de servis institoribus patet

ex l. 8. §. 5. l. 28. §. 7. & 9. ff. de liberat. legat. l. 18. l. 37. l. 41. §. 7. 9. & seqq. ff. de fideicommiss. libert. l. 5. l. 13. §. 2. l. 26. l. 31. 34. §. 1. l. 40. ff. de stat. lib. l. 34. ff. de liberali causa. l. 69. §. 4. l. 119. ff. de legat. l. 23. §. 2. 3. ff. de pecul. leg. l. 32. l. 50. & passim ff. de condit. & demonstr. l. 3. C. quibus ad liberat. proclamare & c.

nec aliud de filiis familias dicendum, quorum causam, quod negotium institorium & similia attinet, tantum non perpetua cum servis comparatione jungi videmus *pr. & §. 6. Inst. quod cum eo qui. & c.* In specie autem ad reddendas actus sui rationes illos teneri factores, qui per negotiorum gestionis, societatis, mandati, locationis vel innominatos contractus constituti, juris tralatitii est,

§. 1. Inst. de oblig. qua quasi ex contract. l. 2. ff. de negot. gest. l. 46. §. 4. ff. de procurator. l. 9. in pr. ff. de edendo add. l. 5. §. 2. ff. de prescrip. verb. Escobar dict. tract. c. 3. n. 3. & 6.

eo imò porriguntur dicta, ut etiam subfactores seu illi, qui de aliorum administratorum mandato administrant, domino rationem dare teneantur, post Rebuffum Barbat. *vol. 5. cons. ult. dubio. 4. De Escobar. dict. c. 3. n. 4.*

Ut verò rationes legitimè confectæ habeantur, sequen-
tia desiderantur. 1. ut frons Codicis inscriptionem rei ac-
commodam præ se ferat, quâ sc. & nomen scribentis se *facto-*
rîs, & causa seu negotiationes earumq; dominus indigetur
Decius conf. 21. n. 1. Et 6. Strach. de mercat. p. 2. n. 53. Et seqq.
Escobar. dict. tract. lib. 1. c. 10. n. 42. 2. ne rationes schedis ma-
le coherentibus & chartabulis perfunctoriè illinantur, sed in
libris solemnibus & juxta morem solertium mercatorum ac
cujusq; loci compositis describantur. *vid. Strach. part. 2. n. 59.*
solent enim mercatores duorum generum uti libris: adver-
sariis, in quæ, memoriæ saltem juvanda & prout res incidit,
varia absq; ordine conjectant; & codice, quo de nos loqui-
mur, qui omnia diligenter justaq; serie ac eleganter digesta
complectitur. Illa tali *giornale*, Hispani *borradoro manual*,
istum *libro maestro* Itali, Hispani librum *de Caja* appellant *E-*
scobar. dict. c. 10. n. 35. Strach. d. part. 2. n. 51.

3. Debet scriptum clarè perspicuè ac ita exaratum esse,
ut nec falsitatis suspitioni pateat locus, nec socordix vel ne-
gligentix coargui possit factor: unde carere debent libri
cancellationibus, inductionibus, lituris, incisionibus,

arg. l. 1. Et seqq. ff. de his que in test. de lent. cap.
5. X. de fid. instrument. post Baldum vol. 4. conf.
382. n. 14. & alios. Strach. d. part. 2. n. 63.
Et seq.

& per literarum consequentias omnia exprimi, non per ab-
breviaturas seu notarum obscuritates, *arg. l. 2. §. 22. l. 3. §. 22.*
C. de jur. vet. enucl. Escobar. dict. c. 11. n. 71.

4. Imputationes, accepta & expensa probe referri o-
portet *l. 82. l. 111. ff. de condit. Et demonstr. arg. l. 26. §. 2. ff. depo-*
sit. l. 6. §. 3. ff. de edend. l. 2. §. 2. ff. de administ. rer. ad civitat. l. 31.

§. 1.

§. 1. ff. de liberat. legata. Gail. lib. 2. obs. 20. n. 3 quæ ratio ut legitimè facta censeatur, necesse est præscribi. i. diem datorum acceptorumq;

Anton. Faber. in C. lib. 4. tit. 16. def. 5. n. 1. Straccha d. part. 2. n. 61. Hartm. Pist. obs. 86. sed confer. Escobar. d. tr. c. 10. n. 53. seqq.

2. Nomina personarum, quæ dederunt vel acceperunt arg. l. 26. §. 2. ff. de positi Escobar dict. c. 10. Straccha part. 2. n. 57.

3. causas seu titulos datorum acceptorumque, arg.

l. 49. §. 2. ff. de pecul. l. 26. ff. de donat. l. 5. C. de exact. tributor. l. 4. C. de suscept. D. Carpz. lib. 3. respons. Elect. 58. n. 10.

utut alioquin ex more mercatorum subsistere obligationem absque insertione causæ, scribat *Elbert. Leonin. cons. 12. n. 13.* Adeoque, ut generaliter dicamus, non in folle & summatim ratio putanda, v. c. si scribere vellet factor, à principali meo accepi mille, & quingentos thaleros iterum expendi: sed omnia capita sigillatim, per partes ac minutatim exprimenda, à quo nempe, quid, quantum, quale, quando & quibus ex causis acceptum erogatumve sit

Straccha. dict. p. 2. n. 58. De Escobar. dict. c. 11. n. 48. & seqq. Joan. Gars. de Expens. & melior. c. 20. n. 22. seq.

aliàs enim non est, quo de singulis instruat dominus, ut explorare sciar, imputationes probè animprobè referantur, accepta rectè relata an non rectè? cui tamen usui rationumconficiendum necessitas destinatur *l. 82. ff. de condit. & demonst. l. 37. ff. de fideicommiss. libert.*

Illud verò nihil interest, ipsene factor propriâ manu, quod per *l. 13. C. de numerat pecun.* necessarium pronunciant
Gail.

263

Gaill. lib. 2. obs. 20. n. 3. Finckeltauß obs. 79. n. 15. an ejus nomine subinstitor aut alius quisquam rationes conscripserit: nec verò contrariæ sententiæ ullum ex dicta l. 13. subvenit argumentum. vid.

Stracha part. 2. obs. 65. Hartm. Pist. obser. 83. n. 15. Escobar. dict. c. 11. n. 67. Carpz. dict. resp. 58. n. 14.

Reddendarum autem rationum nomine factor dupli- XIV
cis constringitur obligationis vinculo: uno dandi, altero faciendi l. 82. ff. de condit. & demonstr. ad posteriorem articulum pertinet. ut volumina rationum memorato hæcenus ritu legitimè concinnata edantur exhibeanturq; l. 8. §. 5. ff. de liberat. legat. l. 9. ff. de edendo. l. 13. §. 2. ff. de manumiss. testam. una cum cautionibus & omnibus actus sui instrumentis l. 82. ff. de condit. & demonstr. arg. l. 46. §. 5. ff. de administr. tut. l. 1. 2. & 4. C. de in litem jurand. 2. ut fides acceptorum & expensorum examinentur, illamq; utrisque constare probet factor, muß die Ausgaben verificiren

l. 82. l. 111. ff. de condit. & demonstr. l. 2. §. 2. ff. de administrat. rer. ad civit. pertin. vid. Munozius de Escobar de ratiociniis administratorum lib. 1. c. 10. n. 58. & seqq.

ubi tradit præsumptionibus quoque & conjecturis probationem istam impleri posse. Fallit autem illud in expensis modicis, quarum ratione statur juramento administratoris Joban. Garfias de expens. & meliorat. c. 20. n. 23. Francisc. Baltas. dict. resol 8. n. 13. quo in membro, ceu & alias in obscuro & incerto negotii hujusmodi genere, judex omnia ad bonum & æquum expendere debet: quod non minus causa hujus utpote ad forum mercatoris pertinentis, genus desi-

H derare

263

derare & scrupulositates nimias respuere videtur, conf.
*l. 5. ff. de statu liber. l. 119. ff. de legat. 1. Menosb.
 de arbitrar. jud. quæst. lib. 2. cap. 209. n. 34. Pe-
 trus Heigius quæst. 20. n. ult.*

unde etiam olim, ceu assolet in bonæ fidei judiciis, arbiter
 à Pratore dabatur, apud quem ratio ex fide redderetur. *l. 37.
 ff. de statu liber. l. 43. ff. de liberal. caus.*

3. Ut calculus exactè subducatur: citra calculationem
 enim præstita liberatio non valet *Balthas. dict. resol. 8. n. 9.
 conf. Salgado de Somoza in labyrintho credit. part. 3. c. 7. n. 21. &
 seqq.* supputatio autem & dispunctio semel facta, non nisi
 gravibus ac legitimis ex causis repetitur & denuò instituitur,
 de quo latè de Escobar *dict. tract. lib. 1. c. 41. per totum. 4.* De-
 nique quod primo loco exponendum fuisset, debet factor
 omnium mercium ac rerum sibi à præponente traditarum
 inventarium producere: exordium siquidem & caput omni-
 um rationum est inventarium, nec absque eo aut alia de-
 scriptione sufficienti rationes præstari & dispungi que-
 unt.

*Johan. Gutierr. part. 3. var. resol. 1. n. 30. Gaill.
 lib. 2. obs. 138. n. 6. Jacob. Schultes in addit.
 ad Modestinum Pistoris part. 3. quæst. 126. n. 47.
 Carpz. in I. P. F. S. part. 2. const. 11. def. 4.*

Priori obligatione, dandi sc., continetur i. ut factor omnia
 quæ vel bonâ vel malâ ratione reliquatus est, inferat & de-
 solvat *l. 40. in pr. & §. 3. ff. de stat. liber. l. 82. l. 111. ff. de con-
 dit. & demonstr. l. 4. C. de testam. manumiss.* præcipuus enim
 in reliquorum restitutione finis rationum vertitur, ad quem
 omne earum negotium ordinatur arg.

*l. 31. l. 34. §. 1. l. 13. §. 2. ff. de stat. liber. Natta
 lib.*

59.

lib. 2. conf. 338. n. 8. D. Carpz. lib. 5. respons. Elect. resp. 69. n. 5. in fin.

pro debitoribus tamen, quibus domini nomine credidit, pecuniam refundere non tenetur: quod si fecerit, adversus nomina istorum debitorum actiones prestare compellendus est dominus *l. 23. in pr. ff. de pecul. legat* nec nomina ista prestare idonea factor tenetur *l. 41. §. 17. ff. de fideicommissar. libert.* modò eò tempore, quò creditum, ejus fuerint conditionis, ut diligens paterfamilias his crediturus fuerit. *l. 111. ff. de condit. & demonstr.*

2. Alias quoq; res vel pecunias, quas rationum nomine detinet restituere cogitur *l. 23. §. 3. ff. de pecul. legat. l. 37. l. 41. §. 11. ff. de fideicommiss. libert. l. 4. C. de Testam. manumiss.* quò pertinent apochæ, chirographa & cæteræ cautiones ac instrumenta: nec non ipsa rationum corpora seu volumina, nam nec ea factori retinendi jus est

l. 31. §. 1. ff. de liberat. legat. l. 13. §. 2. ff. de manumiss. testam. l. 37. ff. de fideicommiss. libert. add. Balbas. dict. tit. 5. resol. pract. 8. n. 8. vers. ita.

Atque ista omnia, quæ de dandi articulo diximus, in tantum vera sunt, ut obtineant quoque, licet dominus factorem inexcussum relinqui jusserit aut rationes ab eo exigi vetuerit, arg. *l. 119. ff. de legat. 1. l. 23. §. 3. ff. de pecul. legat. l. 12. ff. de liberat. legat.*

Quibus omnibus ita perfectis subscriptio rationum arg. *l. 12. ff. de liberat. legat. & liberatio seu quietatio, de qua vid. XV. de Escobar. dict. tract. lib. 1. c. 30. per totum.* subsequi solet: unde postmodum ad rationes iterum reddendas quis non tenetur *Berlich. part. 2. conclus. pract. conclus. 12. num. 44.*

H 2

Bal-

7

7

Balthasar. dict. resolut. 8. n. 17. nisi vel error in supputando arg.

l. 29. §. 1. C. de transact. Heig. dict. quest. 20. n. 36. Escobar dict. lib. 1. c. 14. n. 6. & seqq. Carpz. lib. 5. respons. Elector. 69. n. 15. & seqq.

vel dolus, quod fortè rationibus non omnes summas vel res intulit aut nonnulla fraudulenter occultavit factor, intervenisse doceatur

l. 8. §. 6. l. 9. l. 12. ff. de liberat. legat. l. 119. ff. de legat. 1. Mascard. de probat. conclus. 1256. n. 18. Hartm. Pistor. obs. 158. n. 12.

CAPUT XI.

- I. *Qualem culpam factores prestare teneantur?*
- II. *Præponens factori impensas erogatas earumq; usuras resarcire & omnino indemnes servare cogitur.*
- III. *Factores ad partes officii explendas quâ actione cogi possint. n. seqq.*
- IV. *Inter patrem & filium, dominum & servum nec obligatio nec actio consistit.*
- V. *Quod limitatur.*
- VI. *Servus institor, manumissus non tenetur.*
- VII. *Cum libero homine bona fide serviente negotiorum gestorum agere possumus.*
- VIII. *Factores sui juris variis actionibus conveniri possunt.*

Per partes ac specialiter dispecturo qualem curam diligentiamve exercendis negotiationibus accommodare debeant factores, diversi, quibus constituuntur modi contemplan-

plandi veniunt: ut aded hæc inquisitio extraneos saltem, non eos, qui potestati subsunt præponentis, contingere videatur. Et quidem ex singulorum contractuum huc pertinentium propriis sedibus ista repeti convenit. Ita factores qui citra I. mandatum domini agunt negotia, de levissima culpa regulariter tenentur

§. 1. *Inst. de oblig. qua quasi ex contract. l. 24. C. de usur. l. 23. ff. de reg. jur. add. l. 6. §. 12. ff. de negot. gest. l. 25. §. 16. ff. de famil. hercisc. D. Ungepau. exerc. just. 12. quest. 8. Magnif. D. Schütz p. m. disp. 15. tb. 16. Excell. D. Hahn, ad Wesenb. de negot. gest. n. 10.*

Summam quoque diligentiam impendere debent qui mercede locavere l. 9. §. 5. l. 13. §. 5. l. 25. §. 7. ff. locat. conduct. aut alicujus ex mandato gratis operam suam addixere

l. 13. l. 21. C. mandat. add. l. 18. ff. de adilit. e. dict. Boccr. ad l. 23. ff. de R. I. c. 4. n. 43. Donellus lib. 13. comment. juris civil. c. 11. ibiq. Hiliger lit. D. & E. D. Hunnius variar. resol. lib. 3. tract. 7. quest. 3. part. 4. D. Richt. de contract. disp. 12. tb. 3.

quã tamen in re, cum & facti magis quàm juris sapiat quæstionem, religioni judicis omnia momenta prudenter & humaniter circumspecturi haud pauca relinqui fas erit. conf. Gail. lib. 1. obs. 45. n. 5. J. C. i. Marpurg. vol. 2. conf. 20. n. 1. & seqq. iis verò, si quid levissimã negligentia vel omissum vel admissum non imputatur, qui vel societate §. ult. inst. de societ. l. 5. §. 2. ff. commod. l. 52. §. 2 & 11. l. 59. §. 1. l. 72. ff. pro soc. vel contractu innominato utriusque, ceu hic assolet, gratiã interveniente l. 5. §. 4. l. 17. §. 2. & 4. ff. de prescript. verb. junct. l. 5. §. 2. ff.

H 3

com-

10

II. *commodat. factores* constituti fuerint. Dominus vicissim seu præponens ad impensas, si quas erogarunt *factores*, earumque usuras refundendas, ac damna, si quæ exercitii negotiis occasione passi, sarcienda tenetur

l. 12. §. 9. l. 27. §. 4. ff. l. 1. C. mandat. l. 38. §. 1. l. 52. §. 4. 12. & 15. ff. pro soc. l. 19. §. 1. l. 55. §. 1. l. 60. §. 4. & 8. ff. locat. l. 25. l. 27. ff. l. 18. C. de negot. gest. l. 37. ff. de usur.

nec denique non ad liberandum ab obligationis nexu, quam *factor* præponentis nomine subiisse dignoscitur *l. 45. pr. ff. mandat. l. 2. l. 28. ff. de negot. gest. cum & ex hoc capite instituti teneatur dominus illis, quibus factor increditum iuit l. 1. l. 5. §. 13. seqq. l. 19. §. 2. ff. de instit. act. add. l. 1. §. 7. seqq. ff. de exercitor. act. de qua actione alibi. Ad mercedem quoque desolvendam, aut aliud, prout convenit, emolumentum præstandum communicandumve obstringitur dominus*

l. 13. §. 10. l. 15. §. 6. ff. locat. l. 52. §. 2. ff. pro soc. l. 13. ff. de præscript. verb. addatur supr. c. 5. n. 3. & 6.

& in universum, ut indemnes serventur *factores*, volunt leges, quæ nemini officium suum damnosum esse patiuntur

l. 7. ff. quemad. testam. aperiant. l. 61. §. 5. ff. de furt. in terminis nostris Elbert. Leonin. consil. 84. num. 7. quæ omnia ex peculiariis juris articulis latius repetenda: prolixiores enim hic esse si eligeremus, commentationis huius amplitudini potius, quam instituti scopo favere aut inferre videremur. Quibus porro actionum remediis & *factores* & præponentes ad officii partes explendas, ac reliqua quæ debent, præstanda compelli queant, non minus ex hactenus dictis facili negotio quis desiniverit. Secernendi tamen homines extranei ab iis, qui patriam vel dominicam mercem exer-

exercerent inuitores. Patrem enim inter & filium familias, do- IV.
minumq; inter & servum nec obligatio consistere potest, nec
actio.

*l. 4. § 11. ff. de judic. l. 7. ff. de O. & A. l. 16. l. 17. pr.
ff. de furt. l. 7. ff. de lege Cornel. de fals. §. 12. inst.
de oblig. ex delict. l. 13. in fin. C. de transact. l. 6. C.
an serv. pro suo fact. §. 6. inst. de inutil. stipulat.
§. 6. instit. de noxal. act.*

Quod tamen in filio familias limitatur ratione Castrensis pe- V.
culii, cum in eo pro patre familias habeatur *l. 4. ff. de judic. §.
l. 2. ff. de contrab. empt. l. 18. ff. ad legem falcid.* Quia etiam servi,
multò magis filii familias, naturaliter obligantur obligantq;
*l. 14. de O. & A. l. 19. pr. ff. de negot. gest. l. 32. ff. de R. I. & verò
naturalia debita spectamus in peculii deductione, l. 11. §. 2. ff.
de pecul.* inde si quid servus vel filius ex administratione inhti-
toria & rationum reliquis nobis debet, actione de peculio
conventi vel ex peculio deducemus, quia prævenisse & cum
servis filiisque nostris egisse credimur,

*l. 9. §. 2. § seqq. l. 11. §. 1. seqq. l. 49. §. 1. § 2. ff. de
pecul. §. 4. § 5. Inst. quod cum eo qui.*

nec aliud in tributoria existimandum, qua pulsatus dominus
vel pater ad instar creditoris extranei in tributum vocatur.

*l. 1. pr. l. 5 § 6. § seqq. l. 12. § passim ff. de tribu-
tor. act. §. 3. § 6. instit. quod cum eo qui § c.*

In tantum autem obtinent, quæ diximus, ut de eo actu, quem VI.
servus inuito dominicæ mercis in servitute egit, manumis-
sus nec ipse teneatur, nec eo nomine contra dominum ullam
habeat actionem,

*§. 6. inst. de nox. act. l. 37. ff. de fideicommissar. li-
bert. l. 28. §. 7. ff. de liber. leg. l. 1. C. an serv. pro
suo fact. l. 4. C. de testam. manumis* nisi

nisi liber factus in eodem gestu perseveraverit, & postea gesta cum præteriti temporis negotiis ita fuerint connexa, ut sine his ratio libertatis tempore administratorum expediri non queat: iudicium enim vel mandati vel negotiorum gestorum locum habebit.

l. 17. ff. l. 20. C. de negot. gest. l. 37. §. 1. ff. de administr. tut. arg. l. 13. ff. de tutel. & ration. distrah.

dolus tamen & culpa in servitute admissa in obligationem non debet revocari, sed attendi saltem, quid reliquum fuerit tunc, cum primùm liber esse cœperit, *l. 19. §. 1. ff. de negot. gest.* Cum libero quoque homine bonâ fide nobis serviente, cui negotiationis nostræ exercitium mandavimus, negotiorum gestorum, non mandati, agere possumus, *l. 19. §. 2. ff. de negot. gest.* Quod extraneos & sui juris *Factores* attinget, cum iis jam mandati, jam negotiorum gestorum *l. 1. ff. de instit. act. l. 37. §. 1. ff. de administr. tut.* jam ex locato *l. 1. §. 18. ff. de exercitor. act. junct. l. 11. §. 8. de inst. act.* jam pro socio actione, jam præscriptis verbis aut conditione causa dati experiri possumus, ceu ex dictis *supr. c. 5.* consequens est. Quandoque etiam actioni reali hypothecariæ locum esse volunt, sic ubi sc. tutor minoris intuitu merci ipsius *factorem* præposuit, post

Bart. Angel. Iason. Negusant. de Escobar. de ratiocin. lib. 1. cap. 39. n. 16.

CAPUT XII.

- I. Factoris constitutionem qua impediunt?
- II. Res etiam immobiles in depositi contractum cadunt.
- III. Capitis diminutione factor quis esse desinit.
- IV. Mor-

IV. Morte item naturali.

V. Factoris non redditis rationibus defuncti, heredes tenentur.

VI. Officium factoris morte proponentis non solvitur.

VII. Mutatione autem status sive factoris sive proponentis solvitur.

VIII. Vti & deniq; remotione à domino facta.

Superest ut ea denique causarum documenta excutiamus, quibus Factor Institorve quis esse aut non intelligitur, aut desinit. Prioris notæ argumenta ex integra precedenti tractatione passim elucescunt V.G. si quis planè non præpositus, I. vel præposuit ac præpositus, qui præponere ac præponi non potuit, vid. *supr. c. 3. & seqq.* aut si non quæstus sed alterius rei gratia præpositus, *supr. cap. 9.* cujus generis etiam est, qui tabernæ quidem præfectus, sed contrahere vetitus est, is enim magis custodis loco quàm institoris esse dicitur in *l. 11. §. 6. ff. de inst. act.* unde obiter observamus, res quoque im-

mobiles v. c. insulam, ædificium, tabernam in depositi contractum venire, cùm istius naturæ res custodiendæ dari possint, uti præter *d. l. 11. §. 6. junct. l. 5. §. 1. ff. de inst. act. patet ex l. 15. §. 2. ff. de instruct. vel instrum. legat. l. 11. ff. de pericul. & commod. rei vendit. l. 49. ff. de oper. libert.*

Deponere autem nihil aliud est, quam custodiæ alicujus rem commendare *l. 1. l. 24. ff. depos. l. 61. §. 7. ff. de furt.*

Desinit autem quis factor esse ex variis causarum figuris, quarum ipsum aliæ factorem, aliæ proponentem respiciunt. Illæ porro vel servis ac filiis familias propriæ, vel non sunt

- III. sunt. Ad proprias referimus status seu capitis mutationem cum contraria servi filiive voluntate conjunctam: Emancipatus enim ut factoris in officio perseveret, cogi invitus non posse videtur, cum libertatis causa parens operas à filio frustra stipuletur *l. 4. ff. si à par. quis manumiss. l. 10. ff. de obseq. parent. & patron. licet jurejurando intercedente dict. l. 10. l. 56. ff. de fidej. l. 7. ff. de oper. libert.* secus in servo, quem dominus manumittens ad operas honestas, liberales, non indecoras & possibiles *l. 7. §. 3. l. 16. & seq. l. 26. l. 38. l. 50. pr. ff. de oper. libert. sive stipulatione sive juramento obligare potest, l. 5 l. 7. l. 10. & passim. ff. dict. tit. l. 36. ff. de manumiss. testam. adeoq; etiam ad negotium seu negotiationem exercendam, quam in rem textus expressus in *l. 38. §. 1. ff. de oper. libert.* Quia verò libertus ad præstandas, si non promisit, operas compelli nequit *l. 22. §. 1. l. 31. ff. de oper. libertor. l. 26. §. 12. ff. de condict. indebit.* inde quoque servus inceptor liber factus in eodem actu perseverare invitus non cogitur *arg. l. 37. §. 1. ff. de administ. tut. l. 17. & seqq. ff. de negot. gest. volentibus autem filiis familias vel servis in eodem officio post manumissionem continuare quin liceat, dubio caret per dict. l. 37. §. 1. dict. l. 17. & seqq.* unde varietate status non murari periculi*
- IV. causam scribit J Ctus in *l. 19. ff. de instit. act.* Tàm extraneorum factorum, quàm potestati subjectorum officium exspirat. I. morte naturali uti enim in mandato ac societate ita & hic certæ personæ industria electa censetur.

§. 10. inst. de mand. l. 27. §. 3. l. 57. ff. eod. l. 4 §. 1. l. 59. l. 60. l. 63. §. 10. ff. pro soc.

tentari etiam possit, factoris non secus ac procuratoris haeredes, re non amplius integra, exequi negotium posse *dict. §. 10. d. l. 27. §. 3. ff. mandat. junctis iis quæ de affinitate utriusq; muneris*

67.

neris in præcedentibus subinde notavimus. Id constat, fa- V.
ctore non redditis rationibus defuncto, hæredes ejus teneri

*De Escobar de ratiocin. admin. c. 3. n. 31. Fr. Bal-
thas. tit. 5. resol. pract. jur. Bav. 8. n. 3. & 8.*

Morte autem præponentis non extinguï officium factoris, nisi VI.
is vel remotus ab exercitio mercium, vel palam ac legiti-
mè proscriptum fuerit, ne cum ipso contrahatur: dicere an-
tevertimus *supr. 4. n. 9. & seq.*

*add. Elbert. Leonin. consil. 84. n. 9. Salgado de
Somoza labyr. credit. part. 2. c. 9. n. 112. seqq.
Trentacing. lib. 2. var. resol. 10. rubr. de pro-
curator.*

ut proinde ex actu institoris conveniri possint præponentis
hæredes, sive decessisse dominum sciverint, sive ignorave-
rint contrahentes

*l. 5. S. penult. l. 17. §. 3. ff. de instit. act. vid. Arum.
disp. 12. ad π. th. 4. Bach. de act. disp. 8. th. 10. lit.
A. D. Meier. Endox. Justin. decad. 5. c. 5.*

palàm autem ac legitimè proscriptum accipitur, quod linguâ
usitatâ claris literis in loco publicis conturbis patenti & un-
de de plano legi possit, propositum habetur *l. 11. §. 4. & seq.
ff. de instit. act. Salgad. d. c. 9. n. 147.*

II. Mutatione status sive factori sive præponenti con- VII.
tingente officium quoque institorium expirare Dd. volunt
communiter, uti si v. c. alteruter de cixerit, bonis cesserit &c:

*Trentacing. dict. resol. 10. n. 5. Wesenb. in com. C.
de instit. act. n. 20. Scacc. de commer. & camb. §.
2. gloss. 5. n. 401. seq. Raphaël de Turri de camb.
disp. 1. quest. 17. n. 31. seqq. Salgad. d. tract. part. 1.
c. 28. n. 2. seqq.*

I 2

ut

ut tamen ex eo, quod ignorantia istius mutationis gestum,
cum institore, obligetur dominus

*Stracha de decoctor. p. 3. n. 52. add. Scacc. dict. gloss.
5. n. 406. seq. Salgad. d. p. 1. c. 27. n. 108. seq. c. 28.
n. 33. seq.*

VIII Dominus quoque potest removere institorem aut ne cum
ipso contrahatur prohibere, eodem quem hactenus diximus
effectu

l. ii. pr. §. 2. 5. & 6. l. 17. §. 1. ff. de instit. act.

Tantum de materia hac dixisse sufficiat; Nunc DEO
T. O. M. hujus instituti nostri principio, medio & termino
debitas persolvimus gratias.

FINIS.

Eximio & Præstantissimo DN. RESPONDENTI Amico &
Convictori suo perdilecto

Impiger extremos currit Mercator ad Indos,
Nempe sibi ut mercem comparet ipse probam.
Ingenii ut mercem tu, SCHUMACHERE, reportes,
Nostra accessisti limina culta Scholæ.
Hic ubi summa Tibi, spaciofa volumina Juris
Versare, assiduâ cura laborq; manu est.
En bene cessit opus? merx his tibi contigit oris
Splendida, quâ multum mens tua docta nitet.
Quin etiam ulterius nunc publica pulpita scandens
Difficiles nodos, artejuvante, fecas.
Gratulor hos ausus, viêtrix quæis palma coronam
Spondet, quæ Patri, quæ sit honore Tibi
Sic onerare tuam mentem post pergito merce
Phœbeâ, Eoas quæ superabit opes.

Indu-

Indubiè Tibi tunc surgont Virtutis honores,
Surget in Aonio gloria magna choro.
Et multum extendes, mortis quæ nescia, famam.
Et charæ Patriæ commoda plura feres.

Benevolentia ergo facieb.

GREGORIUS TÛLSNERUS U. J. D. Con-
filiarius Hass. & Profess. Ordinarius.

Was ist der Weg zur edlen Tugend hin /
Zur Ewigkeit / wenn man stets seinen Sinn
Durch Kunst von dem / was sterblich ist / entfernt /
Und fleißig / was Apollo lehret / lernet:
Wer aber sich dem Müßiggang ergiebt /
Und das / was an der Erden klebet / liebt /
Wie sollte der mit Lob und Ehren prangen?
Ein Tügelicht kan keinen Ruhm erlangen.
Minerva sieht Menalkas nirgend an;
Sie ziert und frönt nur Fleischhold / ihren Man.
Drum tußt du recht / mein Freund von vielen Jahren/
Daß du ganz nichts zuthun hast wollen sparen /
Was Preis erwirbt: Du hast ganz nichts geacht /
Kein Fleiß noch Müß / kein Sizen Tag und Nacht.
Justiniahn / und Baldus / dein Vergnügen /
Die müssen stets für deinen Augen liegen.
So tritt nun auf / und sag mit ihnen an /
Sag uns / was recht und unrecht sey gethan:
Wir rühmen Dich. So kan man Lob erwerben /
So wird man auch nicht / wenn man stirbet / sterben!
Seinem Altbekandten Freunde / setze dieses
gluckwünschend

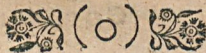
GOTHARDVS Hagemeyer.
Effi-

Efficis ut versus, SCHUMACHER, tibia latos
Incipiat cœptisq̄ tuis applaudit honoris :
Ecquis enim, leges, veram qui Philosophiam l. i. §. i. D. de l. §. l.
Evolvis nostram, summo non macetet honore?
Quod quoque publicitus potis es cum laude probare ;
Eubenio primus cum Præside solvere causas
Andes FACTORUM celso de ponte cathedræ.
Indole macete nova, cunctos impende labores
Libris, sic gemini Juris Legumque peritum
Te Themis, atque Pater Patriæ, qui stemmate natus
Illustri Guelphis, meritis, CONRADE, tropæis
Ornabunt, & sic nomen tua lausque virebit.

*Hæc Præstantissimo DN. RESPONDENTI Commensali
Es amico suo sincero gratulabundus apposuit
ERNESTVS Hattorff.
Osterod.*

Ihr eilet zu der Spitz / da Phöbus bey den neunnen
In großem Tierat sitzt / Ihr wollet dort erscheinen/
Und nehmen an den Kranz / so Euch die Themis windet.
Es ist ein schmaler Weg / den nicht ein ieder findet :
Der größte Hauffe fehlt / daß er ihm bleibt verborgen/
Ihr aber gehet recht / Ihr dürffet nun nicht sorgen
Wo er zu finden sey : Ihr habt es frisch gewaget/
So halb gewonnen heist / wie uns das Sprichwort saget.
Ich wünsche Glück die Füll / daß alles wol ergehe/
Und Euch durch dieses Thun ein hohes Lob entstehe.
Immittelst denck ich stets / womit ich mög bedienen
Den / dessen Nahme iht schon fanget an zu grünen.

Johann Hattorff.

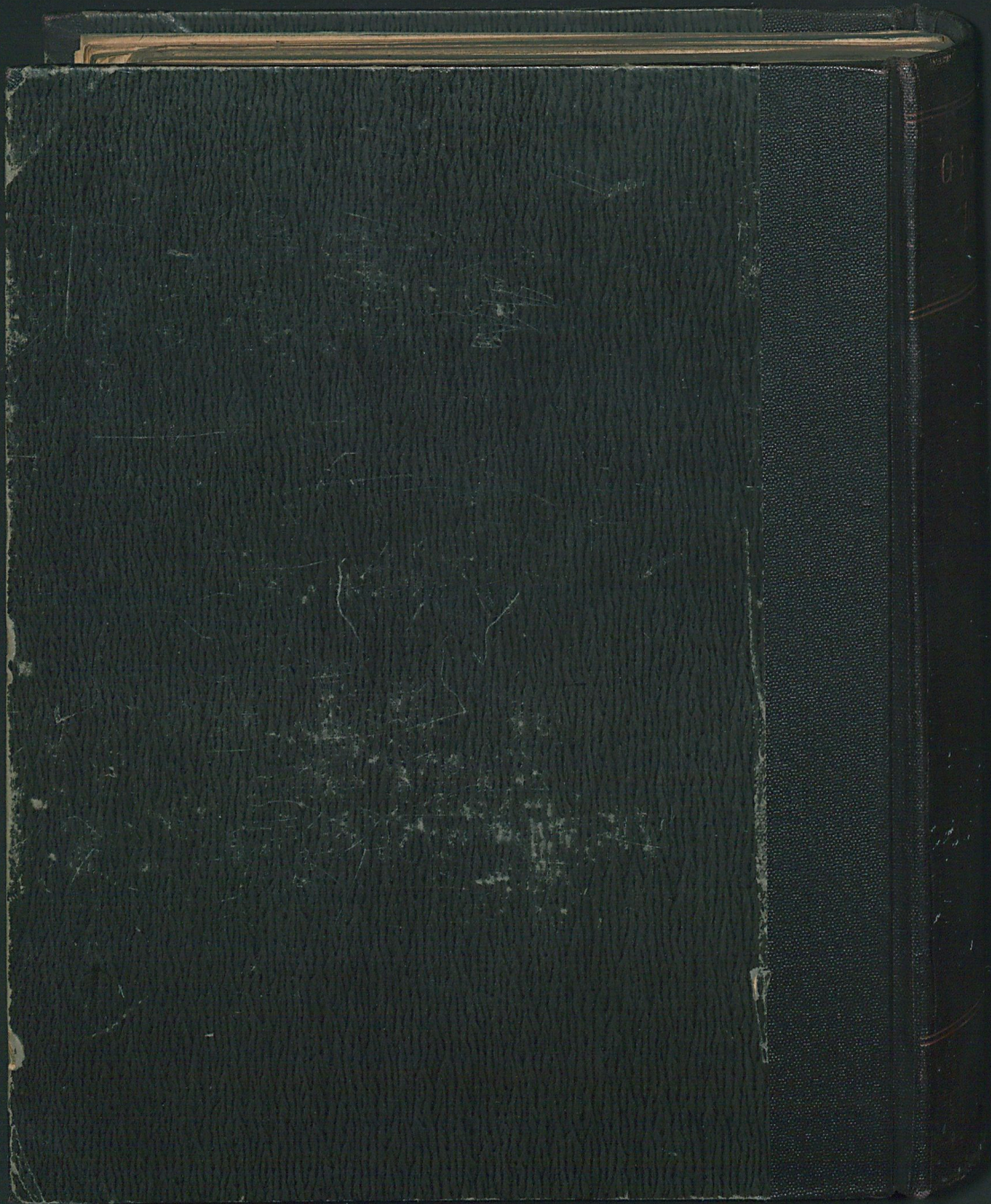

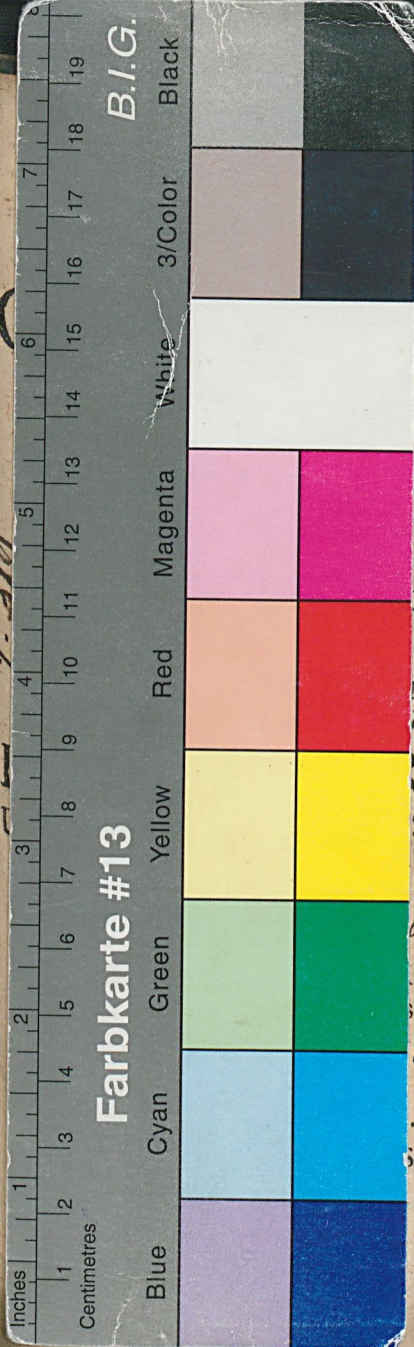

X 274 7381

W 17

Farbkarte #13

B.I.G.

7/9

JURIDICA

ITIONE
ACTORUM
ORUM,

hastern / re.

TE NUMINE
DE

16593

NO, CONSULTISSIMO
NTISSIMO

RICO Gyben

SSORE DIGNISSIMO
FAUTORE SUO
ERANDO

dam proponit

RUS Schuemacher
SAXO.

VDITORIO

SSORUM
LXXXIV.

KOENFRIED
UNIVERS.
ZVHALIE

7

